

НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА
ЗА БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА
(НП БЗР)
2022 - 2024 година

София, 2022 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	3
I. Състояние и тенденции в развитието на условията на труд	5
1. Макроикономическо развитие	5
2. Демографски тенденции	7
3. Образователна и професионално-квалификационна структура на работната сила	8
4. Условия на труд	10
4.1. Резултати от контролната дейност	10
4.2. Трудов травматизъм	14
4.2.1. Трудови злополуки	14
4.2.2. Професионални болести	16
II. Институционален капацитет на системата по БЗР	17
III. Основни предизвикателства в дейността по БЗР	18
IV. Стратегически и оперативни цели на НПБЗР 2022-2024 г.	23
V. Дейности за реализиране на оперативните цели НПБЗР 2022-2024 г.	29

ВЪВЕДЕНИЕ

На 28 юни 2021 г. Европейската комисия официално стартира своята амбициозна нова „Стратегическа рамка на ЕС за здраве и безопасност при работа 2021-2027 г. - Безопасност и здраве при работа в променящия се свят на труда“. Акцентите, които рамката поставя, са в три приоритетни направления: предвиждане и управление на промените, подобряване на превенцията на трудовите злополуки и професионалните заболявания и повишаване на подготвеността за потенциални бъдещи здравни кризи.

Тъй като COVID-19, цифровизацията и преходът към зелена икономика водят до безпрецедентни промени в естеството на труда, както и на местата и начина на полагането му, новата рамка има за цел да мобилизира институциите на ЕС, държавите членки, социалните партньори и други заинтересовани страни около изпълнението на тези ключови приоритети. В тази връзка, сред основните цели на Националната програма за безопасност и здраве при работа 2022-2024 г. (НПБЗР 2022-2024 г.) е да се определят дейностите за подобряване на здравето и безопасността на работещите в контекста на възстановяване от пандемията от COVID-19, зеления и дигиталния преход, икономическите и демографските предизвикателства и променящата се представа за традиционна работна среда.

Защитата на здравето и безопасността на работниците е един от основополагащите елементи на икономика на ЕС, която работи за хората. Правото на здравословно и безопасно работно място е отразено в принцип 10 от Европейския стълб на социалните права и е в основата на постигането на целите за устойчиво развитие на Организацията на обединените нации (ООН). Здравословните и безопасни условия на труд са предпоставка за здрава и продуктивна работна сила. Това е и важен аспект както за устойчивостта, така и за конкурентоспособността на икономиката на ЕС. В тази връзка Европейската комисия призовава държавите членки да актуализират своите национални стратегии за безопасност и здраве при работа, за да гарантират, че новите мерки ще достигат до всяко работното място.

В съответствие със заложените в Стратегическата рамка на ЕС приоритети и след обстоен анализ и отчет на Националната програма за безопасност и здраве при работа 2018-2020 г., Националният съвет по условия на труд взе решение за разработване на нова Национална програма за безопасност и здраве при работа за периода 2022-2024 г. Разработването ѝ отчита националните проблеми и предизвикателства на пазара на труда и е осъществено в диалог и с приноса на представителните организации на работниците и служителите и на работодателите, както и на всички заинтересовани институции.

НПБЗР 2022-2024 г. е стратегически документ, чрез който Правителството на Република България определя приоритетите за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд. Тя очертава ангажиментите и насочва усилията на държавните органи, организациите на работодателите и на работниците и служителите, както и на други неправителствени организации за осигуряването на сигурни и безопасни условия на труд, като се отчитат промените на работното място и възникването на нови професионални рискове.

НПБЗР 2022-2024 г. отразява тенденциите, заложи в Националната програма за безопасност и здраве при работа 2018-2020 г., и доразвива приоритетите ѝ, като в същото време осигурява приемственост с насоките от предходната „Стратегическа рамка на ЕС за здраве и безопасност при работа 2014-2020 г.“. Резултатите от изпълнението на Стратегията и годишните Национални програми по безопасност и здраве при работа през периода 2008-2014 г. и 2018-2020 г. доказват значението на подхода за стратегическо планиране при провеждане на национално отговорна политика, насочена към осигуряване на благосъстояние при работа, като част от мерките за подобряване на функционирането на пазара на труда.

НПБЗР 2022-2024 г. е в съответствие с основната нормативна рамка в областта на трудовите отношения и определя стратегически и оперативни цели и дейности, които допринасят за изпълнението на основните цели на Националната програма за развитие:

България 2030 за ускорено икономическо развитие, демографски подем и намаляване на неравенствата. НПБЗР 2022-2024 г. координира действията на правителството и на социалните партньори и за изпълнение на ангажиментите на Република България, произтичащи от членството в Европейския съюз за гарантиране на трудовите права на работниците и служителите от една страна и насърчаване на лоялната конкуренция - от друга.

I. СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА УСЛОВИЯТА НА ТРУД

1. Макроикономическо развитие¹

През 2021 г. се наблюдаваше нормализиране на икономическата активност в глобален план след началото на кризата, причинена от пандемията от COVID-19. Въпреки положителните сигнали за развитието на европейската и световната икономика в началото на настоящата година, инвазията на Руската федерация в Украйна влоши очакванията за икономическия растеж. Представената макроикономическа прогноза е основана на допускането, че високата несигурност ще се запази през цялата година, като се очакват нарушения в международната търговия, но няма да се стига до съществено блокиране на дейността на икономически сектори.

През 2021 г. беше в ход икономическо възстановяване от кризата, породена от COVID-19. Брутният вътрешен продукт на България отбеляза растеж от 4.2% и нивото му по постоянни цени достигна 99.6% от това от 2019 г., като инвестициите и износет на услуги бяха компонентите, които не достигнаха предкризисните си нива. С основен принос за нарастването на БВП през годината е крайното потребление. Растежът на частното потребление достигна 8%, като е подкрепен от по-високия разполагаем доход на домакинствата, най-вече по линия на компенсация на наетите и пенсии. Правителственото потребление също допринесе за растежа на икономиката с нарастване от 4%. В същото време инвестициите в основен капитал намаляха с 11% като за този спад допринесоха както капиталовите разходи на правителството, така и слабата частна инвестиционна активност.

Външният сектор имаше отрицателен принос за динамиката на БВП през 2021 г. Растежът на износа на стоки и услуги достигна 9.9%, но бе надминат от нарастването на вноса, който е 12.2%. От страна на предлагането брутната добавена стойност се повиши с 3.6% и остана с 1% под нивото от 2019 г. като както услугите, така и индустрията не се възстановиха до предкризисните си нива. Растежът през годината бе движен от секторите индустрия без строителство (9.4%) и услуги (2.6%) и по-конкретно държавно управление, операции с недвижими имоти, създаване и разпространение на информация. В същото време при строителството бе отчетен спад на добавената стойност от 7.8%.

Очаква се нарастване на заетостта и повишение на инвестициите в средносрочен период, което ще доведе до ускорен растеж на потенциалния БВП и той ще достигне 2.8% в периода 2024–2025 г. Общата факторна производителност (ОФП) ще бъде с най-голям принос за растежа следвана от капитала, докато положителният принос на труда ще намалее в края на периода поради неблагоприятното демографско развитие, което се явява и основен ограничител за увеличаване на трудовия ресурс.

Очаква се през 2022 г. растежът на БВП на България да възлезе на 2.6%. Повишението на инфлацията ограничава реалния разполагаем доход на домакинствата и покупателната им способност, в резултат се очаква забавяне на растежа на потреблението на домакинствата до 2.4%. Повишената несигурност, по-високите производствени разходи, нарушените доставки и по-слабото външно търсене се очаква да се отразят и в отлагане на инвестиционни планове. В същото време се очаква публичните капиталови разходи да подкрепят нарастването на инвестициите в основен капитал, което се прогнозира да достигне 7.6%. От страна на публичното потребление също се прогнозира положителен принос за растежа на БВП. По-умереното търсене от основни търговски партньори на България, съчетано със силно ограничения износ към Руската федерация и Украйна, ще се отрази в забавяне на темпа на износа на стоки от България през 2022 г. (3.1%). Приносът на нетния износ към растежа на БВП ще е отрицателен.

¹ Източник: Министерство на финансите, [Конвергентна програма на Република България 2022-2025 г.](#),

През 2023 г. се очаква по-високо нарастване на вътрешното търсене и, съответно, растеж на БВП от 2.8%. Повишението на доходите в съчетание с отслабването на инфлационния натиск ще стимулира нарастването на потреблението. Очаква се леко ускорение на износа на стоки, но темпът ще остане умерен в условия на все още слабо нарастване на външното търсене.

През 2024 и 2025 г. растежът на БВП ще бъде съответно 3.6 и 3.4%. Потреблението на домакинствата ще нараства, подкрепено от намалението на безработицата и стабилния растеж на доходите. Повишението на търсенето ще се отрази положително и на инвестиционната активност. С постепенното преодоляване на последиците от военния конфликт и възстановяването на външната среда общият растеж на износа ще нараства в края на прогнозния период.

През 2021 г. заетостта в българската икономика преустанови процеса на намаление, регистриран през 2020 г. в резултат от ограниченията на някои икономически сектори с цел ограничаване разпространението на COVID-19. Средногодишният брой заети за 2021 г. е 3458,4 хил. души и практически се запазва на равнището си от 2020 г. (ръст от 0.2%). Почти всички икономически сектори регистрират ръст на заетите лица с изключение на аграрния сектор и „Операции с недвижимо имущество“, въпреки че и в двата случая се отбелязват високи ръстове на реалната БДС. Най-висок ръст се наблюдава в сектора „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ (8.8%), като това е икономическият сектор, където динамиката на заетостта не е повлияна негативно от влошената епидемиологична обстановка през последните две години. Друг фактор, който повлия върху динамиката на заетостта в страната през 2021 г. бяха краткосрочните правителствени мерки за запазване на заетостта и особено най-мащабната от тях, т.н. програма „60/40“. Програмата бе активна през цялата 2021 г. (нейното действие е продължено до средата на 2022 г.) и по нея са изплатени около 823 млн. лв. за 2021 г., като средногодишният брой на наетите лица, участвали в нея е около 97 хиляди.

В сравнение с 2020 г. се наблюдава известно намаление на средномесечния брой на участвалите в програмата (с около 22%), което се дължи на летните месеци (юли-октомври), когато броят работни места, участвали в програмата, намаля повече от два пъти спрямо предходните десет месеца. Намаление на участниците в програмата се наблюдава във всички икономически сектори. В секторите, които имат най-голям относителен дял в общия брой работни места, защитени от програмата, това намаление съответно е: „Търговия“ (с около 45%), „Преработваща промишленост“ (с около 25%), „Транспорт“ и „Хотелиерство и ресторантьорство“ – между 10 и 12%.

Коефициентът на безработица в страната се запази нисък през 2021 г. (5.3%), като България остава сред десетте страни от ЕС 27 с най-ниски стойности на този показател за държавите от общността. Броят на регистрираните безработни в АЗ съществено намаля, като през някои от летните месеци на 2021 г. бяха регистрирани исторически най-ниски стойности в серията на показателя до този момент. Прогнозата за динамиката на заетостта през 2022 г. е повлияна основно от очакваното положително развитие на икономиката, както и от потока украински граждани, потърсили временна или международна закрила на територията на България. Използваните допускания при разработване на настоящата прогноза за броя на заетите през 2022 г. са, че на територията на страната ще останат около 135 хиляди украинци, от които започналите работа ще са около 55 хиляди души. Последните ще са заети средногодишно около 6 месеца. Този поток от нови заети, както и увеличеният брой заети сред резидентите обуславят и прогнозата за ръст на заетите през 2022 г. от 1.7%.

През периода 2023–2025 г. основният фактор, който ще обуславя ръста на заетостта в страната ще продължи да бъде икономическият ръст, който се очаква да се ускори и оттук да увеличи търсенето на работна сила. В същото време, в допусканията, използвани при разработването на прогнозата, е заложено известно намаление на броя на украинските граждани, потърсили закрила в страната, като броят на заетите от този контингент. Очакванията за коефициента на безработица са той да следва постоянна тенденция на

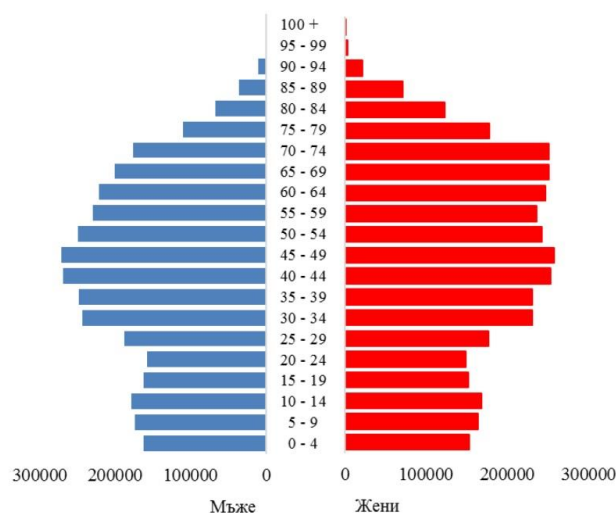
намаление през целия период 2022–2025 г. Предвиждането за 2022 г. е той да е на стойност от 5.0% и да намалее до 4.2% през 2025 г.

2. Демографски тенденции²

Към 31 декември 2020 г. **населението на България е 6 916 548 души**. В сравнение с 2019 г. населението на страната намалява с 34 934 души, или с 0.5%. Мъжете са 3 349 715 (48.4%), а жените - 3 566 833 (51.6%), или на 1 000 мъже се падат 1 065 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 54 години. С нарастването на възрастта се увеличават броят и относителният дял на жените от общото население на страната.

Продължава процесът на застаряване на населението. В края на 2020 г. лицата на възраст 65 и повече навършени години са 1 504 048, или 21.8% от населението на страната. В сравнение с 2019 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0.2 процентни пункта. Процесът на застаряване е по-силно изразен сред жените отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 25.3%, а на мъжете - 17.9%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея - на по-ниската средна продължителност на живота при тях.

Фиг. 1. Възрастова структура на населението към 31.12.2020 година

Към 31.12.2020 г. децата до 15 години в страната са 999 014, или 14.4% от общия брой на населението, като спрямо 2019 г. този дял остава непроменен.

Към 31.12.2020 г. общият коефициент на възрастова зависимост в България е 56.7%, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко от две лица в активна възраст. За сравнение, през 2019 г. този коефициент е бил 56.4%. Това съотношение е по-благоприятно в градовете - 53.5%, отколкото в селата - 65.9%. Във всички области на страната този показател е над 50.0% с изключение на София (столица) - 48.5%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин - 72.1%, Габрово - 68.8%, и Ловеч - 68.2%.

Застаряването на населението води до повишаване на неговата средна възраст, която от 40.4 години през 2001 г. нараства до 44.0 години в края на 2020 година. Процесът на застаряване на населението се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете средната възраст на населението е 43.1 години, а в селата - 46.6 години.

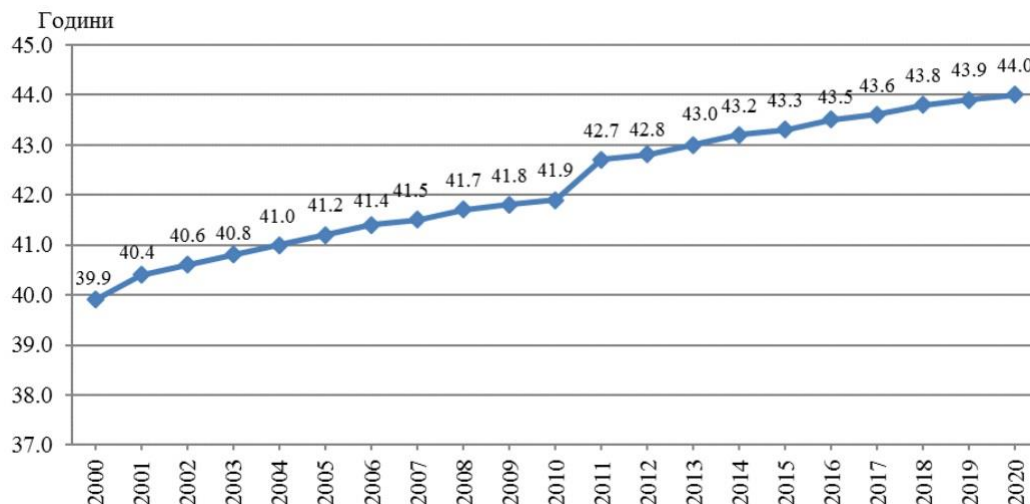
Тенденцията на застаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура - под, във и над трудоспособна възраст. Влияние върху

² Източник: НСИ, [Население и демографски процеси през 2020 година](#),

съвкупностите на населението във и над трудоспособна възраст оказват както застаряването на населението, така и законодателните промени при определянето на възрастовите граници за пенсиониране.

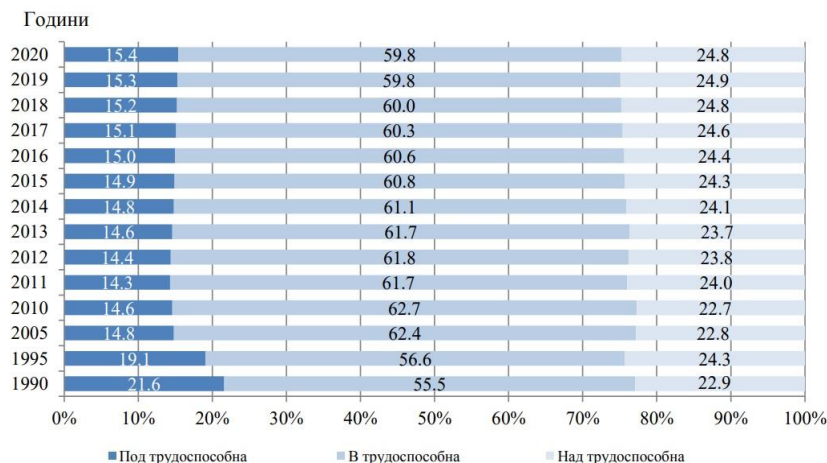
За 2020 г. тези граници за населението в трудоспособна възраст са до навършването на 61 години и 6 месеца за жените и 64 години и 3 месеца за мъжете.

Фиг. 2. Средна възраст на населението

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2020 г. е 4 139 хил. души, или 59.8% от населението на страната, като мъжете са 2 168 хил., а жените - 1 971 хиляди. През 2020 г. броят на трудоспособното население намалява със 17 хил. души, или с 0.4%, спрямо предходната година. Към края на 2020 г. над трудоспособна възраст са 1 713 хил. души, или 24.8%, а под трудоспособна възраст - 1 064 хил. души, или 15.4% от населението на страната.

Фиг. 3. Население под, във и над трудоспособна възраст към 31.12.2020 г.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез коефициента на демографско заместване, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15 - 19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60 - 64 години). Към 31.12.2020 г. това съотношение е 67. За сравнение, през 2001 г. 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

3. Образователна и професионално-квалификационна структура на работната сила

Развитието на пазара на труда в голяма степен се обуславя от равнището на **образование и квалификация на работната сила**.

По данни на НСИ³ през второто тримесечие на 2021 г. общият брой на заетите лица е 3 062.2 хил., от които 1 643.5 хил. мъже и 1 418.7 хил. жени. Коефициентът на заетост е 52.1%, съответно 58.4% при мъжете и 46.3% при жените.

През второто тримесечие на 2021 г. в сектора на услугите работят 1 925.3 хил., или 62.9% от заетите лица, в индустрията - 946.5 хил. (30.9%), и в селското, горското и рибното стопанство - 190.4 хил. (6.2%).

От всички заети лица 3.6% (109.4 хил.) са работодатели, 6.6% (202.5 хил.) – самостоятелно заети лица (без наети), 89.2% (2 731.3 хил.) - наети лица, и 0.6% (19.0 хил.) - неплатени семейни работници. От общия брой на наетите лица 2 069.2 хил. (75.8%) работят в частния сектор, а 662.2 хил. (24.2%) - в общественя.

През второто тримесечие на 2021 г. безработни са 182.9 хил. души, от които 98.3 хил. (53.7%) са мъже и 84.6 хил. (46.3%) - жени. Коефициентът на безработица е 5.6% и е еднакъв за мъжете и жените. От всички безработни лица 11.3% са с висше образование, 49.4% - със средно, и 39.2% - с основно или по-ниско образование. Коефициентите на безработица по степени на образование са съответно 2.0% за висше образование, 5.0% за средно образование и 18.4% за основно и по-ниско образование.

По предварителни данни на Националния статистически институт през второто тримесечие на 2021 г. общите разходи на работодателите за един отработен час от наетите от тях лица нарастват с 6.7% спрямо второто тримесечие на 2020 година. В индустрията увеличението е с 1.7%, в услугите - с 4.7%, и в строителството - с 13.4%.

Според бизнес анкетите на НСИ през юни 2021 г. 25.0% от промишлените предприятия посочват недостига на работната сила като фактор, затрудняващ дейността им. Наблюдава се увеличение в сравнение с март 2017 г., когато този дял е бил 23,5%.

През 2020 г. коефициентът на заетост на лицата с висше образование (15 и повече навършени години) е 73,2%, на лицата със средно образование е 57,5%, в т.ч. с придобита професионална квалификация – 63,4%; на тези с основно образование е 23,8% и на тези с начално и по-ниско образование е 22,0%.

През 2016 г. тези коефициенти са били както следва: с висше образование (25-64 г.) - 71,3%; на лицата със средно образование - 55,6%; в т.ч. с придобита професионална квалификация – 61,8; на тези с основно образование - 20,6% и на тези с начално и по-ниско образование - 12,1%.

През 2020 г.⁴ преобладаваща част от работната сила (общо 1 744,3 хил. спрямо 2 954,3 хил. през 2016 г.) са хората със средно образование (в т. ч. средно-специално, професионално, гимназиално) – 56 % (1 013,6 хил. спрямо 1 695,7 хил. през 2016 г.). От общия брой на работната сила с висше образование (в т. ч. „специалист“, „бакалавър“, „магистър“, „доктор“) са 33 % (1 027,5 хил. спрямо 956,3 хил. през 2016 г.); с основно и по-ниско образование - 11 % (449,9 хил. спрямо 451 хил. през 2016 г.). Наблюдава се минимално подобряване на образователната структура на работната сила, като се повишава дялът на висшистите, но намалява дялът на работниците със средно образование, а дялът на тези с основно и по-ниско леко се увеличава.

Практическото обучение на учениците в образователната система на този етап се провежда главно в училищните работилници и лаборатории в професионалните училища и професионалните гимназии, или в специално оборудвани работни места в предприятията. Остарялото оборудване за практическо обучение в училищата и липсата на ресурси за инвестиции в оборудването за практическо обучение ограничава и затруднява въвеждането на обучение по нови професии и възможността на образователната система да реагира гъвкаво на промените и търсенето на пазара на труда.

В рамките на професионалното обучение и образование, познанията по БЗР за съответната професия са неделима част от професионалната компетентност. Постигнати

³ Източник: НСИ, [Основни резултати от наблюдението на работната сила през второто тримесечие на 2021 година](#)

⁴ Източник: НСИ, [Заети лица и коефициенти на заетост на населението през 2020 година](#)

са добри резултати за включване на обучение по БЗР в програмите на средно-професионалното обучение, като те следва да се разширяват и задълбочават чрез реализирането на продължаващо обучение и инструктажи на работното място с цел да се интегрира дейността по здраве и безопасност при работа в ежедневната трудова практика на всеки работещ и в общата политика и култура на съответната организация. В тази връзка в програмата са предвидени мерки за подкрепа на работодателите за изпълнение на законовото им задължение за осигуряване на обучение/информирание на работещите и длъжностните лица в предприятието по БЗР. Чрез програмата се търси и подкрепа за обучението по БЗР на национално представителните организации на работодателите и на работниците и служителите, както и за обучение и информирание на специалисти в областта на здравословните и безопасни условия на труд.

4. Условия на труд

4.1. Резултати от контролната дейност

Контролната дейност е основен инструмент на държавата да осигури постигането на съответствие между законодателните изисквания и реалните условия на труд в предприятията. В тази връзка НПБЗР 2022-2024 г. отдава специално внимание на ролята на контролната дейност в областта на здравословните и безопасни условия на труд и предвижда мерки за повишаване на нейната ефективност и ефикасност.

През 2021 г.⁵ от контролните органи на ИА „Главна инспекция по труда“ са извършени общо 40 788 бр. проверки, с което е изпълнен планираният брой инспекции за годината, въпреки затрудненията в контролната дейност поради пандемията от COVID-19.

Извършени са 1367 броя съвместни проверки с представители на други държавни контролни органи. В условията на пандемия съвместните проверки през 2021 г. са по-малко на брой в сравнение с 2020 г., като една от причините е натовареността на различните администрации с допълнителни функции и контрол по спазване на въведените мерки, включително и т. нар. „зелен сертификат“. Независимо от това, механизмът за сътрудничество между различните контролни органи е гъвкав и се осъществява чрез различни способи като обмен на информация, онлайн срещи, искания за оказване на съдействие и др.

Продължава установената в ИА ГИТ практика по време на проверките да се канят за участие представители на синдикални организации и представители на работещите в комитетите/групите по условия на труд (КУТ/ГУТ). Резултатите от контролната дейност показват, че сътрудничеството със синдикалните представители е от голямо значение за ефективното решаване на проблеми, засягащи трудовото законодателство, както и допринася за намаляване на социалните конфликти. Във всички случаи на подадени сигнали от синдикалните структури до ИА ГИТ са извършени проверки.

С цел проследяване ефективността на контролната дейност е извършен последващ контрол относно изпълнението на 56,7% от дадените и влезли в сила задължителни предписания. От проверените предписания 98,9% са изпълнени. Тези данни показват, че намесата на инспекторите по труда води до подобряване на условията на труд в предприятията, което от своя страна е показател за високата степен на ефективност на контролната дейност.

През 2021 г. са проверени 33 177 бр. предприятия, от които 3747 броя за първи път. Заетите лица в проверените предприятия са 1 416 948, от които 587 177 жени. В проверените предприятия е осигурена заетост на 33 196 лица с трайно намалена работоспособност, 24 339 трудоустроени лица, 59 651 пенсионери и 8059 чужденци.

Разпределението на броя на проверените предприятия според тяхната големина е както следва:

- микропредприятия – 60%;
- малки предприятия – 27%;
- средни предприятия – 10%;

⁵ Източник: ИА ГИТ, [Доклад за дейността на ИА ГИТ през 2021 г.](#)

- големи предприятия – 3%.

В резултат на извършените проверки през 2021 г. са констатирани общо 187 712 бр. нарушения по спазване изискванията на трудовото законодателство, трудовата миграция и трудовата мобилност и държавната служба. Разпределението на нарушенията по основни групи е, както следва:

- нарушения на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ) – 97 487 броя;
- нарушения на нормативните изисквания, регламентиращи трудовите правоотношения (ТПО) – 89 583 броя;
- нарушения на нормите за трудовата миграция и трудовата мобилност – 583 броя;
- нарушения на нормите, свързани с държавната служба – 59 броя.

През 2021 г. е нарушена тенденцията отпреди пандемията двата вида нарушения (по ЗБУТ и ТПО) да са почти по равно, с лек превес на тези по трудови правоотношения, вследствие на прилагания интегриран контрол. Причина за това е големият брой проверки с акцент върху прилагането на противоепидемични мерки в предприятията, с цел опазване живота и здравето на работещите. С такава насоченост са били 57% от всички проверки.

За отстраняване на констатираните нарушения контролните органи на ИА ГИТ са приложили 181 323 бр. принудителни административни мерки (ПАМ), от които 175 258 бр. (97%) представляват даване на задължителни за изпълнение предписания на работодателите. Освен тях са приложени и следните ПАМ:

- спрени машини, съоръжения, работни места и участъци – 261 бр.;
- отстранени от работа служители поради липса на изискващата се квалификация или незапознати с правилата за здравословни и безопасни условия на труд – 42 бр.;
- въведен специален режим за безопасна работа при възникнала сериозна и непосредствена опасност за живота и здравето на работещите и при невъзможност за спиране на работата на опасните машини – 26 бр.;
- спрени незаконни решения или нареждания на работодатели – 6 бр.

Спирането на небезопасни машини, съоръжения и работни места е мярка, която се прилага при пряка заплаха за живота и здравето на работещите. Този вид нарушения са предпоставка за трудови злополуки, които биха могли да доведат до увреждане на здравето и дори до смърт на работещите. Във всеки от случаите, в които е приложена тази мярка от контролните органи на Инспекцията по труда, с голяма степен на сигурност може да се твърди, че са били предотвратени предпоставки за възникване на реални трудови инциденти. И през 2021 г. най-често мерките „спиране“ и „въвеждане на специален режим за безопасна работа“ са прилагани в предприятията от сектор „Строителство“.

При извършените през 2021 г. 40 788 бр. проверки са установени общо 89 583 бр. нарушения на нормите, регулиращи възникването, съществуването и прекратяването на трудовите правоотношения. Нарушенията, свързани със заплащането на труда, са 21 428 бр. При проверките през годината са установени забавени възнаграждения в размер на 7 млн. лв. Благодарение на предприетите от Инспекцията по труда мерки, са изплатени близо 4 млн. лв. забавени възнаграждения. С 35.5% е намаляла сумата на установените забавени възнаграждения спрямо 2020 г., което е показател за ефективността на контролната дейност.

През годината при 28 бр. извършени проверки е установено, че част от персонала работи от разстояние. Най-честите нарушения, за които ИА ГИТ е сигнализирана, са свързани с полагане на извънреден труд, работа извън установената дневна продължителност на работното време и условия на труд (не е уредено между страните кой заплаща интернет и офис консумативите при работа от разстояние).

През 2021 г. са констатирани 1106 бр. нарушения на разпоредбите, свързани със специалната закрила на непълнолетните работници и на тези с намалена работоспособност. Най-често тези нарушения се установяват в икономически дейности „Търговия на дребно“ и „Ресторантьорство“.

Относителният дял на нарушенията на нормите, регламентиращи осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за работещите, е 51,9% от всички нарушения, като този дял се запазва спрямо резултатите за 2020 г.

Най-голяма е групата на нарушенията по **организацията и управлението на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд** (63 707 бр.). В тази група най-голям е дялът на нарушенията, свързани с провеждането и документиранията на инструктажите на персонала и с оценката на риска. Най-много нарушения са установени в сектор „Строителство“ и в икономически дейности „Търговия на дребно“, „Ресторантьорство“ и „Растениевъдство, животновъдство и лов“.

На следващо място са установените нарушения в областта на **обезопасеността на работното оборудване и технологичните процеси** (21 572 бр.), които макар и да не са с най-голям относителен дял, са най-честата причина за злополуки на работното място. Най-голям е броят на тези нарушения в сектор „Строителство“. От тези нарушения с най-висок относителен дял са констатираните нарушения на нормите по електробезопасност, които представляват 32% от всички нарушения в тази група.

На трето място в групата нарушения по здравословни и безопасни условия на труд са нарушенията в областта на **хигиената на труда** (12 208 бр.). Най-често тези нарушения касаят осигуряване на санитарно-битово обслужване, провеждане на медицински прегледи, липса на данни за измерване на факторите на работната среда и осигуряване на лични предпазни средства. Селското стопанство, строителството, откритият въгледобив и различните видове производства по своето естество предполагат по-тежки условия на труд. Голяма част от работодателите полагат необходимите усилия и в резултат на контролната дейност на Инспекцията по труда осигуряват условия на труд, които да покриват поне като минимум нормативните изисквания.

Работещите при условия на труд, неотговарящи на хигиенните норми и изисквания през 2021 г., са 5,1% от заетите по трудови правоотношения в проверените предприятия с установени данни за факторите на работната среда. Най-голям е относителният дял на работещите при неспазени хигиенни норми и изисквания за микроклимат – 45%. На следващо място е относителният дял на работещите при наднормени нива на: шум (35%), физическо натоварване (27%), прах (9%) и химични и биологични агенти (7%). В много от случаите работещите са изложени едновременно на неблагоприятното въздействие от няколко фактора, което увеличава риска за здравето им.

В 84% от проверените през годината предприятия има функциониращи органи по безопасност и здраве при работа, които организират изпълнението на дейности, свързани със защита от професионални рискове и превенция на тези рискове. Предприятия, в които е установено, че няма орган за безопасност и здраве, са най-често тези, които се проверяват за първи път или извършват дейност със сезонен характер.

Видно от резултатите от контролната дейност, в големите и средни предприятия в по-голяма степен се спазват основните изисквания за осигуряване на ЗБУТ за работниците в сравнение с микро- и малките предприятия. Превантивно се предприемат мерки за предотвратяване на професионалните рискове, които могат да доведат до трудови злополуки и професионални заболявания в трудовия процес. Големите предприятия са с изградена политика за провеждане на обучение за повишаване на квалификацията на персонала. Въпреки настъпилите затруднения, свързани с епидемичната обстановка, дружествата осигуряват ресурс, насочен към извършване на профилактични прегледи на всички работещи. Изпълнението на изискванията по ЗБУТ е признак за ангажираността на работодателите към създаване и поддържане на такива условия на труд, които да не водят до професионални заболявания и злополуки при работа.

Сектор „Строителство“ традиционно подлежи на целогодишен засилен контрол от страна на Инспекцията по труда, поради установения през годините висок риск на строителните обекти, както по отношение безопасността на труда, така и по отношение използване на недеклаиран труд. През 2021 г. са извършени общо 5691 бр. проверки в 4716 бр. предприятия, ангажирани с изпълнението на различни по вид и обхват строителни и монтажни работи и са констатирани 28 131 бр. нарушения, като 19 032 бр. от

тях са в областта на здравословните и безопасни условия на труд, а 9000 бр. в областта на трудовите правоотношения. Останалите нарушения са свързани с трудовата мобилност и миграция. За отстраняване на констатираните през годината нарушения, установени на строителните обекти, са приложени 26 675 бр. принудителни административни мерки, от които 184 бр. за спиране работата с необезопасено оборудване или на необезопасени работни места при извършване на строително-монтажни работи на обектите.

Поради установения висок риск от нарушения на трудовото законодателство **селското стопанство** от години е сред акцентите на контролната дейност на ИА ГИТ. Основно се следи за законосъобразното наемане на работна сила и осигуряването на здраве и безопасност в растениевъдството. През 2021 г. с 34% повече спрямо 2020 г. са извършените проверки от контролните органи на ИА ГИТ в селското стопанство. При извършените 4764 бр. проверки са констатирани 17 188 бр. нарушения. От тях нарушенията на нормите, регламентиращи здравословни и безопасни условия на труд, са 10 443 бр. Свързаните с изпълнението на трудовите правоотношения нарушения са 6716 бр. През 2021 г. в сектора са установени 222 случая на работа без трудов договор. Данните от системата на ИА ГИТ за предоставяне на образци на трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска заетост (т.нар. едnodневни трудови договори) показват, че през 2021 г. на 2026 земеделски стопани са предоставени 266 337 бр. образци на договори. Ръстът на предоставените образци спрямо 2020 г. е с 19%. Броят на работещите в земеделието без сключени трудови договори намалява, което е следствие от повишеното използване на трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа и ежегодната контролна дейност на Инспекцията по труда. Земеделските стопани, които обработват по-големи земеделски площи и могат да осигурят дългосрочна заетост на работещите, предпочитат използването на безсрочни или срочни трудови договори. По-дребните стопани основно използват едnodневни трудови договори.

През 2022 г. отново е планирана мярка, гарантираща засилен контрол в сектора. Тя обаче е разширена с масирани проверки и в животновъдството, освен в растениевъдство. Причината за решението са резултатите от извършените в периода септември-октомври 2021 г. засилени проверки на територията на цялата страна в животновъдни ферми. Акцент при тях бяха условията на труд на работещите в сектора и полагането на труд без трудови договори. Извършени са 891 бр. проверки, при които са установени 4266 бр. нарушения, от които 2832 бр. са свързани с осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Предимно нарушенията касаят обезопасяване на работното оборудване, ел. безопасност и оценяване на рисковете в обектите - обстоятелства, които са предпоставки за тежки трудови инциденти.

През 2021 г. Инспекцията по труда продължи да осъществява засилен контрол, свързан с предприетите действия от работодателите за **ограничаване и намаляване на риска от разпространение на COVID-19** на работните места. През годината **57% от всички проверки** на Агенцията са конкретно насочени към установяване на действията на работодателя за въвеждане на противоепидемичните мерки и действия във връзка с извънредната епидемична обстановка. При тези проверки се установява, че като цяло работодателите изпълняват ангажиментите си съгласно трудовото законодателство за опазване живота и здравето на работещите. В само 1% от проверените предприятия персоналят не е бил запознат с предприетите в обекта мерки за защита от COVID-19. В около 6% от проверките е установено, че не са поставени знаци и информационни материали по отношение на основните мерки за предотвратяване на заразата и в 5% не се е събираща предварителна информация за здравословното състояние на работещите. В сравнение с 2020 г. тези нарушения са намалели. През годината са извършени и 3273 бр. проверки, свързани с действията по време на извънредното положение и възложения контрол по постановленията на Правителството за изплащане на компенсации на работодателите.

Трудовите злополуки се декларират и регистрират в Националния осигурителен институт, а Инспекцията по труда участва задължително в разследване само на част от тях – довели до смърт на работници; такива, които могат да доведат до инвалидност и при

причинени увреждания на повече от трима работещи. Въпреки че нямат такова задължение, контролните органи на ИА ГИТ извършват проверка за причините за възникнали инциденти по време на работа във всеки станал им известен случай. За установяване на причините за станали злополуки с работещи лица инспекторите по труда са извършили 665 бр. проверки през 2021 г.

Още на етап планиране на дейността на Инспекцията по труда за 2021 г. е акцентирано върху обекти на контрол, които оказват съществено влияние върху травматизма в страната. На национално ниво традиционно това са предприятията от сектор „Строителство“ и предприятия от други икономически дейности, определени като рискови, в т.ч. мини, кариери, предприятия за производство на боеприпаси и др. Като две основни групи обстоятелства за травматизма могат да се обобщят следните:

- Причини, свързани с отношение/поведение на работодателя и длъжностните лица – напр. липса на разработени инструкции за безопасна работа с работното оборудване и negliжиране на задълженията за провеждане на обученията и инструктажите по безопасност и здраве при работа. Броят на този вид злополуки е сравнително малък, но анализът на данните сочи към подценяване от страна на работодателите на съществуващия риск при работа и формиране/затвърждаване на нехайно отношение в работниците по въпросите и задълженията, касаещи безопасността.

- Причини, свързани с поведението и квалификацията на персонала - напр. нарушения на изискванията за безопасност по време на работа от страна на работещите, като извършване на дейности по частичен ремонт или поддръжка на работното оборудване, без преди това движещите се части на същото да са приведени в пълен покой и да са изключени от захранващата мрежа.

Ежегодно се регистрират злополуки вследствие на подхлъзване и падане на пода поради лоша поддръжка на подовите покрития, недобра осветеност на местата за преминаване, мокри или заледени повърхности, невнимание при извършване на придвижване.

Като положителни тенденции в резултат на контролната дейност може да се посочат действията на работодателите да коригират политиката си по отношение на осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, като създават по-добра организация и вземат мерки за повишаване степента на обезопасяване на работните места. Провеждат се извънредни инструктажи за разясняване и анализиране причините за злополуките и оповестяване на мерките за недопускане на такива случаи.

4.2. Трудов травматизъм⁶

4.2.1. Трудови злополуки

През последните десетилетия, включително в периода, обхванат от Националната стратегия по БЗР 2008-2012 г. и последвалите я Национални програми по БЗР се наблюдава трайна тенденция за намаляване на трудовия травматизъм. Не може да се твърди, че цитираната тенденция отразява единствено развитието на икономиката или е резултат от общо свиване на производството или флукутации във размера на работната сила, които оказват ефект в краткосрочен план и за определени периоди като временни отклонения от тази тенденция. Това дава основание да се предположи, че тя е резултат и от позитивния ефект от съвместните планирани усилия на всички заинтересовани страни в трудовия процес за подобряване на условията на труд и от реално реализираното повишаване на мерките и стандартите за осигуряване на безопасност и здраве при работа в българските предприятия. Така например⁷ ако към 2000 г. средносписъчния брой на наетите лица е бил 1 900 940, а регистрираните злополуки на работното място са били 5464, през 2019 г., при 2 525 933 работещи, броят на злополуките е 2 268. Разликата в коефициентите на честота и на тежест са от 2.87 до 0.81 и от 0.135 до 0.067 съответно.

Стойностите на средните за страната показатели на **трудовите злополуки за 2019 г.** (окончателни данни) са както следва:

⁶ Източник на информация: Информационна система за трудовите злополуки на Националния осигурителен институт.

⁷ Източник на информация: Статистически годишник на трудовите злополуки 2019 г. на Националния осигурителен институт - https://www.noi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/trs/trudovi_zlopoluki_2019_godishnik.pdf

- Коефициент на честота Кч = общо 0,98 (в т.ч. по чл. 55, ал.1 от КСО - 0,81) (брой трудови злополуки на 1000 осигурени);
- Индекс на честота Ич = 0,65 (0,53) (брой трудови злополуки на 1 млн. отработени човекочаса);
- Коефициент на тежест Кт = 0,091 (0,073) (загубени календарни дни от трудови злополуки, на един осигурен);
- Индекс на тежест Ит = 54 (43) (загубени календарни дни от ТЗ на 1 млн. отработени човекочасове).

Конкретните стойности на показателите на трудовите злополуки общо за страната за 2019 г. спрямо 2018 г. се запазват в почти същите граници.⁸

По оперативни данни на НОИ⁹, през 2020 г. в Националния осигурителен институт са регистрирани 2 309 злополуки, от които **1901 са станали на работното място. Смъртните трудови злополуки на работното място** през 2020 г. са 70, а довелите до инвалидност 4. Загубените календарни дни от трудови злополуки на работното място (чл. 55, ал. 1 от КСО) са общо 132 269.

В сравнение с 2019 г. при злополуките, станали по време и във връзка, или по повод на извършваната работа (по чл. 55, ал. 1 на КСО) – има намаление със 340 броя или с над 15%. Тенденцията за общо намаляване на травматизма в страната от последните години се задържа и потвърждава и през 2020 г. Това следва да се обясни не само с ограниченията в редица отрасли, предвид извънредното положение и извънредната епидемична обстановка във връзка с разпространението на коронавируса, но и с подобряване на условията на труд, включително и в традиционно рисковите сектори и отрасли. В резултат на трудови злополуки на работното място през 2020 г. са загубени 132 269 календарни дни, при 161 170 през 2019 г. Благоприятна тенденция е и намаляването на смъртните трудови злополуки на работното място с около 4% в сравнение с 2019 г.

По оперативни данни на Националния осигурителен институт (НОИ) през 2021 г.¹⁰ в страната са регистрирани общо 2392 трудови злополуки (2309 бр. за същия период през 2020 г.¹¹). От тях:

- **2020 злополуки са станали по време и във връзка, или по повод на извършваната работа**, както и при всяка работа, извършвана в интерес на предприятието (чл. 55, ал. 1 от Кодекса за социално осигуряване (КСО)), при 1901 бр. за същия период през 2020 г.;
- **68 случая са с летален изход** (смърт), като 56 от тях са по чл. 55, ал. 1 от КСО; за сравнение, техният брой е 89, респективно 70 през 2020 г., или налице е намаляване с 20%.
- **11 са регистрираните злополуки на работното място с резултат трайно намалена работоспособност /инвалидност за пострадалия** (4 през 2020 г.).

В сравнение с 2020 г. при злополуките, станали по време и във връзка, или по повод на извършваната работа (по чл. 55, ал. 1 на КСО) – има *увеличение* с 119 броя, или с около 6 %, което може да се обясни с оживлението икономическата активност след първоначалното свиване, предизвикано от ограничителните мерки, свързани с COVID-19 кризата през предходния период. Смъртните трудови злополуки са с 14 броя по-малко, за сметка на увеличение със 7 бр. на инвалидните. Тенденцията за задържане на нивата на травматизма в страната и общо намаляване на тежките (смъртни и инвалидни) злополуки от последните години се задържа и потвърждава и през 2021 г. и следва да се обясни не само с ограниченията в редица отрасли, предвид извънредното положение и извънредната епидемична обстановка във връзка с разпространението на коронавируса, но и с подобряване на условията на труд, включително и в традиционно рисковите сектори и отрасли. В резултат на трудови злополуки на работното място през 2021 г. са загубени 145991 работни дни, при 132269 през 2020 г.

⁸ Забележка: Числата в скобите показват стойностите на показателите на трудовите злополуки по чл. 55, ал. 1 от КСО

⁹ Данните за 2020 г. са към 18.1.2021 г., а данните за 2019 г. – към 20.01.2020 г.

¹⁰ Информацията е актуална към дата към дата 21.1.2022 г.

¹¹ Информацията е актуална към дата 18.1.2021 г.

Статистиката показва, че през 2021 г. икономическите дейности с най-голям общ брой регистрирани трудови злополуки на работното място са: „Търговия на дребно, без търговия с автомобили и мотоциклети” – 162 бр. (147 бр. през 2020 г.); „Сухопътен транспорт“ – 160 бр. (173 бр. през 2020 г.); „Държавно управление“ – 87 бр. (77 през 2020 г.); „Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети“ – 82 бр. (70 бр. през 2020 г.). В рисковите дейности, като „Добив на метални руди” – 59 бр. (73 през 2020 г.); „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ – 72 бр. (77 през 2020 г.) и „Строителство на сгради“ – 66 бр. (77 бр. през 2020 г.) се регистрира намаляване на травматизма. В други дейности, като „Строителство на съоръжения“ – 72 бр. (57 бр. през 2020 г.), „Производство на хранителни продукти“ – 71 бр. (68 през 2020 г.) и „Хуманно здравеопазване” – 83 (69 бр. през 2020 г.) се отбелязва повишението му.

Смъртни трудови злополуки на работното място са регистрирани в 23 икономически дейности (при 32 икономически дейности през 2020 г.); 10 са смъртните трудови злополуки на работното място в икономическа дейност „Сухопътен транспорт“, 6 бр. – в „Строителство на съоръжения“; 5 бр. – в „Търговия на едро, без търговията с автомобили и мотоциклети“; 4 бр. – в „Производство на хранителни продукти“; по 3 бр. – в икономически дейности „Ремонт и инсталиране на машини и оборудване“, „Строителство на сгради“ и „Специални строителни дейности“ и в „Държавно управление“; по 2 бр. са в „Горско стопанство“, „Производство на метални изделия, без машини и оборудване“ и „Хотелиерство“. В останалите сектори със смъртен травматизъм на работното място, броят на злополуките е по 1.

4.2.2. Професионални болести¹²

Продължава да се наблюдава установеното в предходните години ниско ниво на признатите случаи за професионална болест (28 случая през 2015 г., 33 случая през 2016 г., по 15 случая през 2017 и 2018 г. г., и 22 случая през 2019 г.).

Структурата на професионалната патология през 2019 г. показва, че най-много са случаите на:

- респираторни заболявания – 11 случая, от тях 7 случая на силикоза, 1 случай на друга пневмокониоза, 1 - на хроничен бронхит и по 1 – сидероза и хиперсензитивен пневмонит, няма регистриран случай на азбестоза и рак на белия дроб;
- увреждания на опорно-двигателния апарат и периферната нервна система – 5 случая изразяващи се в увреждания на междупрешленни дискове;
- неврологични заболявания – 3 случая: 2 случая на вегетативна полиневропатия и 1 случай на синдром на карпалния канал.

В съответствие с регистрираната заболяемост по описаните водещи диагнози, основните патогенетични фактори в работната среда са съответно: прахове (вкл. кристален силициев диоксид) и пари при заваряване – 11 случая; шум (1) и вибрации (3 случая); биомеханични фактори – 5 случая и др. и 1 случай, причинен от химични агенти – олово.

Повече случаи на ПБ се регистрират при мъже – трайна тенденция в целия период от 2009 до 2019 г., с изключение на 2017 и 2018 г., когато случаите при мъже – по 7, са по-малко от случаите при жените – по 8 случая на година. По отношение на засегнатите професии/изпълнявани длъжности, най-много са машинни оператори и монтажници (в добивна, химическа и др. промишлености) – 13 от случаите през 2019 г., следвани от квалифицирани работници и сродни на тях занаятчии (металурзи, заварчици, електромонтьори и др.) – 7 от случаите през 2019 г.

Нивото на разкрита професионална заболяемост и болестност в България е значително по-ниско от това в страните от ЕС, което предполага, че наред с подобряване на условията на труд в предприятията от последните години, налице са и някои недостатъци в системата за медицинско наблюдение на работещите и ранното откриване на свързани с труда заболявания. В тази връзка НПБЗР 2022-2024 г. включва мерки за подобряване на медицинското наблюдение, на капацитета и

¹² Източник – Информация за признати професионални болести на НОИ:

https://www.noi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/statistics/trs/Profesionalni-bolesti_2009-2019.pdf

информираността на специалистите по БЗР, на трудово-медицинското обслужване на работниците и служителите и за профилактика и рехабилитация при свързани с работата здравни увреждания.

II. ИНСТИТУЦИОНАЛЕН КАПАЦИТЕТ НА СИСТЕМАТА ПО БЗР

Държавната политика в областта на безопасността и здравето при работа в Република България се определя от **Министерския съвет**.

Министерството на труда и социалната политика разработва, ръководи, координира и провежда държавната политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ осъществява цялостен контрол по спазването на трудовото законодателство за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд и по осъществяване на трудовите правоотношения, както и специализирания контрол по спазването на Закона за насърчаване на заетостта, на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба, и правата и задълженията на страните по служебното правоотношение и на други нормативни актове, когато това е възложено със закон.

Министерството на здравеопазването ръководи и координира дейността по опазване и укрепване на здравето при работа.

Институции в системата на Министерство на здравеопазването - Регионални здравни инспекции (РЗИ), Национален център по общественото здраве и анализи (НЦОЗА), Национален център по радиобиология и радиационна защита (НЦРРЗ).

Други министерства с функции в областта по безопасност и здраве при работа - Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Министерство на икономиката и индустрията, Министерство на енергетиката, Министерство на транспорта и съобщенията, Министерство на вътрешните работи и др.

Други специализирани органи и институции по контрол и надзор – Държавна агенция за метрологичен и технически надзор (ДАМТН), Дирекция за национален строителен контрол (ДНСК), Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ (ГДПБЗН) и др.

Националният осигурителен институт (НОИ) чрез своите териториални подразделения осъществява контрол по отношение експертизата на работоспособността; разследва и квалифицира трудовите злополуки и проучва професионалните болести; поддържа информационна система за трудовите злополуки и професионалните болести.

Фонд „Условия на труд“ към министъра на труда и социалната политика активно подпомага дейностите за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Фондът осигурява средства за обучение на работодатели, членове на синдикати, членове на комитети и групи по условия на труд и специалисти по безопасност и здраве при работа в предприятията. Финансира проекти за диагностика на професионалните болести и съфинансира проекти, насочени към решаване на конкретни проблеми за подобряване на условията на труд. Финансира изготвянето, отпечатването и разпространението на учебни и други информационни материали. С финансовата подкрепа на фонд „Условия на труд“ се провеждат национални конференции, съвещания, семинари и други мероприятия за популяризиране на знания в областта на безопасността и здравето при работа.

Инфраструктура от звена за оказване на помощ на работодателите при осъществяването на изискванията и задълженията за осигуряване на безопасни и здравословни условия на труд - служби по трудова медицина, лаборатории за измервания на условията на труд, центрове за обучение и консултиране по въпроси на безопасността и здравето при работа.

Ефективното тристранно сътрудничество на национално, секторно и регионално ниво е важен фактор за реализация на националната политика за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Постоянен орган за осъществяване на координация, консултации и сътрудничество при разработването и провеждането на политиката за осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд на национално ниво е **Националният съвет по условия на труд**. Във всички административни области са създадени **регионални съвети** за тристранно сътрудничество по безопасни и

здравословни условия на труд, а на отраслово ниво функционират **отраслови и браншови съвети** по условия на труд. Чрез **комитетите/групите по условия на труд** се осъществява диалогът между работодателя и работниците и служителите на територията на предприятията.

III. ОСНОВНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В ДЕЙНОСТТА ПО БЗР

Условията на труд са характеристика, която пряко влияе върху общото представяне на предприятията в реалната икономика.

Анализът на текущото състояние, тенденциите и перспективите за развитие на дейностите по осигуряване на БЗР дава възможност да се изведат някои основни предизвикателства, които ще определят развитието на политиката по безопасност и здраве при работа в периода до 2024 г.

Усилията през последните няколко години са насочени към подпомагане на практическото изпълнение на законодателството в страната. В резултат на целенасочената политика на правителството и социалните партньори се отчита съществен напредък по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд за работещите.

Към положителните оценки от прилагането на законодателството по безопасност и здраве при работа може да се добави и следното:

- Голяма част от съдържащите се в Закона за здравословни и безопасни условия на труд изисквания и принципи за осигуряване на безопасност и здраве при работа реално се прилагат.

- Инспекторите по труда отчитат, че са налице доказателства за общо подобряване дейността по осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд в страната.

- Европейските стандарти за безопасност и здраве при работа са не само цел, но и постижение за голям брой предприятия.

- Непрекъснато се увеличава броят на предприятията, които инвестират в безопасни технологии и работно оборудване.

- Натрупан е значителен опит в изготвянето на оценки на риска и това се отразява на качество им; разширява се делът на предприятията, които са реализирали програми за отстраняване и минимизиране на производствения риск.

- В голям брой предприятия са разработени и утвърдени вътрешни нормативни актове – правилници за вътрешния трудов ред, правила и инструкции за безопасна работа, правила за организация на работната заплата, и т.н.

- Значително е разширен кръгът на предприятията, осигурили обслужване на своите работници и служители от служби по трудова медицина.

- В изпълнение на НПБЗР 2018-2020 г. са реализирани редица мерки за постигане на целите в три основни приоритетни области. За усъвършенстване на националното законодателство в областта на БЗР с приоритет са изпълнени мерки, свързани с: привеждане на националното законодателство в съответствие с правото на Европейската общност; актуализиране на отраслови правила и намаляване на административната тежест, като са утвърдени нови или актуализирани над 10 нормативни акта. За осигуряване на ефективността и ефикасността на контрола по прилагане на законодателството са изпълнени мерки за повишаване на административния капацитет на ИА ГИТ. С цел превенция на професионалните рискове, в т.ч. и на новите и увеличаващи значението си рискове на работното място са проведени мероприятия за обучение и повишаване на осведомеността на редица целеви групи с основна роля в прилагането на законодателството по ЗБУТ: работодателски и синдикални организации, специалисти по БЗР, представители на СТМ и др. С оглед подобряване превенцията на свързаните с работата заболявания и трудовите злоупотреки с подкрепата на ФУТ са реализирани мерки за осигуряване на здравно наблюдение на работещите в рисков производствени и отрасли. Всички тези направления следва да намерят място и в новия програмен период като основополагащи направления на политиката по БЗР.

Въпреки отчитаната тенденция към увеличаване броя на предприятията, които реално изпълняват задълженията за осигуряване на безопасност и здраве на работещите, икономическите и социални промени пораждат нови предизвикателства както пред работодателите, така и пред цялата система за осигуряване на безопасност и здраве при работа.

В тази връзка акцент в следващия период трябва да бъде и **усъвършенстването на дейността на службите за превенция**, които имат най-непосредствен принос към условията на труд на всяко работно място. Съществуващата **система за медицинско наблюдение на работещите** също следва да бъде променена, като се отчитат развитието на медицинската наука и се предвидят мерки за повишаване на капацитета на съответните органи и служби, имащи отношение към проблема.

Необходимо е подобряване на **системата за проучване на потребностите на работодателите от работна сила с определена квалификация**, която да служи както за целите на обучението в системата на средното и висше образование, така и за реализирането на здравословен и безопасен труд.

В допълнение следва да се отбележат и тенденциите, промените и предизвикателствата, които здравната криза, зеленият преход, технологичното развитие и демографската ситуация налагат върху характера и организацията на работата както на общоевропейско, така и на национално равнище. Всички тези предизвикателства дават основание да се говори за нововъзникващи или изменящи значенията си професионални рискове на работното място.

Пандемията от COVID-19 се отрази негативно на почти всички бизнеси и постави сложни предизвикателства пред работодателите в множество направления. Наред с нарастващата загриженост за опазване живота и здравето на работещите поради увеличаващия се брой на заразени с вируса, трябваше да се обмислят мерки и по отношение възобновяването на дейността на предприятията по начин, който ще гарантира, че връщането на работа няма да доведе до ново разпространение на вируса. Очакваните икономически резултати за спад на бизнесите и повишаване на безработицата реално не се оправдаха. През втората половина на 2021 г. на пазара на труда се наблюдава сериозен спад на безработицата и увеличение на отворените работни позиции. Равнището на регистрираната безработица в страната към август 2021 г. достига стойност от 4.9%, съгласно данните от административната статистика на Агенцията по заетостта. Сnižението спрямо предходния месец е с 0.1%, а спадът на годишна база е с 2.6 процентни пункта (от 7.5% през август 2020 г.). 76.3% от започналите работни места през август са устроени в реалната икономика, като от тях най-много са наети в сектора на преработващата промишленост – 23,7%, следвани от търговията с 14,6%, хотелиерството и ресторантьорството с 9,5%, държавното управление – 5,8%, строителството – 5,6%, административните и спомагателните дейности – с 4.1%, хуманното здравеопазване и социалната работа с 3,6%, селското, горското и рибното стопанство – 3,5%, транспорта - с 3,2% др.

Увеличава се и търсенето на работна сила. Заявените работни места на първичния пазар на труда през август 2021 г. са 16 276 или с 576 (3.7%) повече от предходния месец и с 1 772 (9.8%) по-малко спрямо същия месец на 2020 г. Най-голям дял свободни работни места в реалната икономика са заявени в преработващата промишленост (26.1%), следват образование (19.8%), търговията, ремонтът на автомобили и мотоциклети (11.7%), административните и спомагателните дейности (10.0%), хотелиерство и ресторантьорство (9.3%) и държавното управление (5.4%).

След премахване на противоепидемичните мерки, които бяха въведен в почти целия свят, довели до физическото спиране на много бизнеси, година по-късно се наблюдава изключително бързо възстановяване на голяма част от бизнес секторите. Част от компаниите освободиха персонала, без който компанията може да съществува, но благодарение на добрата фирмена политика и подкрепата чрез правителствените мерки, е твърде вероятно да се очаква, че ядрата на екипите и персонала бяха запазени. Също така човешкият ресурс, който беше освободен през 2020 г., е предимно от бизнесите свързани с

традиционната търговия и туризма – продавач-консултанти, сервитьори, бармани, готвачи и др.

Към днешна дата ситуацията е подобрена. С ускорената дигитализация и желанието за преобразуване на света към „зелено“ бъдеще, компаниите бързо успяха да се преориентират. Ръководителите на предприятията успяха бързо да разработят различни процеси и процедури, чрез които да въведат добри практики за справяне с COVID-19 ситуации. Голяма част от компаниите преминаха в режим на дистанционна работа, други въведоха различен график на работа с оглед недопускане на масово заразяване на служители с COVID-19. Подобриването на епидемичната обстановка и активизирането на туристическия бизнес доведе до разкриване на много сезонни работни места в туризма. Наред с това, при отчитаното оживление на икономиката е налице и повишаване на риска от недеklarиран труд, който обичайно се свързва и със занижени стандарти по осигуряване на безопасността и здравето.

За справяне с кризата, предизвикана от пандемията от Министерство на здравеопазването са изготвени указания и публикувани заповеди, отразяващи промените в епидемичната обстановка в страната и съответните мерки. Заповедите определят задължения на работодателите, в зависимост от особеностите и възможностите на съответната трудова дейност и конкретната епидемична обстановка.

Със Заповед № РД 01-219 от 02.04.2020 г. на министъра на труда и социалната политика, са определени мерки за прилагане от страна на работодателите с оглед превенция на риска от разпространение на COVID-19. На сайта на МТСП е публикувано и Ръководство на ЕК „COVID-19: Завръщане на работното място. Адаптиране на работните места и защита на работещите“. Направена е и промяна в Наредба № 5 от 1999 г. за реда, начина и периодичността на извършване на оценка на риска. Изменението на наредбата изисква оценката на риска да се преразглежда, освен по преценка на работодателя или по предписание на контролните органи, и при извънредна епидемична обстановка.

С цел осигуряване безопасното провеждане на дейности от различни характер и през 2021 г. Министерство на здравеопазването дава указания и насоки и съгласува въвеждането на протиепидемичните мерки на отделните браншове. Последното тримесечие на 2021 г. отново постави пред изпитание системите за контрол на пандемията и неизбежността на ново засилване на ограниченията до степен на локдаун, засили прогнозите за цикличност и по-трайно от очакваното задържане на заплахата COVID-19. Поради това и през следващия програмен период ще остане в сила необходимостта от въвеждане на адекватни **мерки за контролиране на пандемията и осигуряване на активна превенция на работните места**. Заинтересованите институции ще трябва да продължат координирани действия за протиепидемичните мерки, и за предоставяне на актуална информация в т.ч. мерки свързани с работното място, на интернет страниците на Министерство на здравеопазването, всички регионални здравни инспекции, Националния център по заразни и паразитни болести, COVID-19 Единния информационен портал и Националния център по общественото здраве и анализи.

Ролята на социалния диалог също ще се увеличава, както по отношение на избора на ефективни мерки в отделните сектори и браншове и промоция на добрите практики, така и чрез колективното договаряне, което да осигури прозрачни и ясни условия в предприятия и бизнеси, при които дистанционната работа ще остане основен модел на ангажиране на работната сила.

Като други причини, различни от пандемията, оказващи натиск за реструктуриране на **заетостта и моделите на работа** могат да се посочат и нарастването на конкуренцията и икономическия натиск. Множество дружества биват реструктурирани и свиват дейността си или възлагат изпълнението на определени дейности на подизпълнители, включително в чужбина. Последствията от тези процеси за работниците включват несигурност на работните места и интензификация на труда. Естеството на много задачи, модели на работа и работни места се променя. В резултат на екологичния и цифровия преход възникнаха работни места, които не съществуваха преди десет години. Европейската „Зелена сделка“, цифровата стратегия на ЕС и новата

промишлена стратегия за Европа заедно ще генерират значителни инвестиции; ще допринесат за растеж, иновации и създаване на работни места и ще предоставят гъвкавост и възможности за работниците, предприятията и самостоятелно заетите лица.

Тези фактори оказват значително въздействие и върху **производствените методи и организацията на труда**, в резултат на което се наблюдава постепенен преход от относително стандартизирани модели на организация на труда и на работното време към по-комплексни и диверсифицирани структури. От началото на настоящия век броят на работниците в **нетипични форми на заетост** (срочни трудови договори, самостоятелна заетост, работници, наети чрез агенции за временна заетост) е нараснал значително и този процес ще продължи и през следващите години.

Глобализацията, както и пандемията дадоха тласък за развитието на **нови технологии, и по-специално на информационно-комуникационните технологии (ИКТ)**. По данни на Комисията в резултат на пандемията близо 40 % от работниците са започнали да работят дистанционно на пълно работно време. Бързото разпространение на ИКТ и интернет променя начина, по който дружествата организират производството, и води до изменения на условията и организацията на труда. Напредъкът в технологията може да осигури нови възможности за работниците на всички етапи от техния живот и кариера. Цифровите технологии могат да осигурят на работниците, включително работниците с увреждания или по-възрастните работници, и техните работодатели цифрови решения, които да подпомагат тяхното здраве и благосъстояние. Този напредък в технологиите може да осигури по-големи възможности за подобряване на равновесието между професионалния и личния живот както за жените, така и за мъжете, и за подпомагане на прилагането на ЗБУТ чрез достъпни инструменти, повишаване на осведомеността и по-ефективни проверки. Роботизацията, използването на изкуствен интелект и все по-голямото преобладаване на дистанционна работа намаляват рисковете от опасни задачи, като например такива в силно замърсени среди. Новите технологии обаче също създават редица предизвикателства поради по-голямата нередовност от гледна точка на времето и мястото на извършване на работата и рисковете, свързани с новите инструменти и машини. ИКТ допринесоха за развитието на икономика, която функционира 24 часа в денонощието и 7 дни седмично, и налага възприемане на гъвкава организация на труда, голяма степен на гъвкавост на работното време и квази-постоянна готовност за работа. Все по-широкото използване на компютри и автоматизирани системи на работните места води и до нарастване на случаите на работа в неподвижно положение на тялото и на физическо обездвижване на работното място, което се свързва с повишени здравни рискове като исхемична болест на сърцето, някои видове рак и психологически проблеми като депресия и тревожност.

Структурните, организационните и технологичните промени в работната среда водят до повишено въздействие върху **равновесието между професионалния и личния живот**. Източниците на въздействие включват фактори като повишеното информационно натоварване, необходимостта от бърза реакция, високите изисквания по отношение на качеството на обслужването на клиентите и свързаните с тях изисквания работниците да са постоянно на разположение, както и бързите темпове на промените. Необходимо е да се оценява въздействието на новите модели на заетост и работа, различните форми на гъвкавост и внедряването на нови технологии (например мобилна работа, осъществявана с помощта на ИКТ) върху равновесието между професионалния и личния живот и здравето и благосъстоянието на работното място.

Настоящият преход към икономика, основана на услугите и знанието, подчертава значението на **секторите, свързани с услуги за населението и гражданите**. Тези сектори осигуряват нарастващ брой висококвалифицирани работни места, например в секторите на информационните и комуникационните технологии и маркетинга, но също така и нарастващ брой нискоквалифицирани и нископлатени работни места, често характеризирани се с нестандартни условия на труд и социално неприемливо работно време. По-конкретно в секторите на образованието, здравеопазването и социалните услуги работещите са изложени на неблагоприятни условия на труд, съчетани с голямо

емоционално натоварване, зачестяващи случаи на насилие и тормоз на работното място. В някои от тези сектори допълнително натоварване създава и пандемията и свързаните с нея здравни кризи с циклично повишаване на нивата на разпространение на инфекции.

При очакваното оживление на икономиката, наличието на **психосоциални и организационни рискови фактори** като висока работна натовареност, кратки срокове за изпълнение, дълго и/или нестандартно работно време (работа на смени, нощен труд), несигурна работа или работа в изолация, които могат да действат поотделно или съчетано, допринася за развитието на някои хронични разстройства и заболявания. Пандемията от COVID-19 показва колко важно е значението на ЗБУТ за защитата на здравето на работниците, за функционирането на нашето общество и за непрекъснатостта на критични икономически и социални дейности. Следователно пътят към възстановяване и възобновяване на производителността трябва да включва и подновен ангажимент за поддържане, на първо място, на здравословни и безопасни условия на труд и за подобряване на **взаимодействията между ЗБУТ и политиките в областта на общественото здраве.**

Многообразието на работната сила е друга характеристика на съвременните процеси в предприятията и предизвикателство пред политиката и програмите по БЗР. С пенсионната реформа се увеличи продължителността на активния трудов живот, което, наред с общото застаряване на населението, води до увеличението на **дела на възрастните работници в предприятията.** От друга страна чрез политиките и програмите за младежка заетост, както и чрез съвременните форми на професионално обучение се очаква ръст на младите хора, които ще влязат в предприятията за първи път. Не се очаква намаляване и на броя на жените в състава на работната сила, тъй като в съвременното трудово законодателство са създадени добри предпоставки за съчетаване на майчинството и професионалния живот. Очакването е за все по-голяма роля и участие на жените, включително и в традиционно „мъжки“ професии и производства. Мигрантските процеси в цяла Европа ще дадат отражение и на състава на работната сила, включително и в България, чрез нарастване на броя на работниците-мигранти. Образователното и квалификационното ниво на работната сила също е с изразено разнообразие на всички нива – от ниво сектор, до равнището на отделното предприятие. Всичко това означава, че политиката и управлението на БЗР от национално ниво до нивото на отделното предприятие следва да се съобразява с различията в тези групи работници, предлагайки мерки, съобразени с тяхната специфика и потребности.

Сериозно предизвикателство, особено в светлината на „визия нула“, остава и **осигуряването на безопасността и здравето при работа с химични агенти, канцерогени и мутагени и репротоксични вещества.** Ракът е водещата причина за свързани с работата смъртни случаи в ЕС, допринасяйки за приблизително 100 000 смъртни случая на работното място всяка година, които се дължат на свързани с работата ракови заболявания. През предходния период Комисията актуализира Директивата за канцерогените. С тези актуализации, въведени вече изцяло в националното законодателство (Наредба № 10 от 26.09.2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на канцерогени и мутагени при работа), 27 вещества са обхванати от строга регламентация, свързана с определяне на гранични стойности в работната среда и допълнителна нотификация за възможни други пътища на проникване в организма. Актуализирана е и Директивата за химичните агенти, транспонирана чрез съответните актуализации на Наредба № 13 от 30.12.2003 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа. Предизвикателството в следващия програмен период ще е не само навременното транспониране на последващите законодателни инициативи на равнище ЕС (например по отношение на очакваните нови изисквания за олово, азбест, кобалт), но и националните усилия за **подобряване на прилагането**, като: ефективен и ефикасен контрол, повишаване на информираността и насърчаване на здравното наблюдение и превенция на работните места.

Актуално предизвикателство е и необходимостта от действия за **превенция на мускулно-скелетните увреждания**, които не водят до смърт, но засягат милиони работещи на ниво ЕС и обикновено не са свързани с една причина, а с комбинация от физически, психосоциални, организационни и индивидуални фактори.

Широката здравна осведоменост сред работниците може да бъде постигната само, ако в предприятията е широко застъпена **културата на превенция**, която позволява въпросите, свързани със здравето и безопасността, да присъстват системно във всички аспекти на функционирането на предприятието. По този начин, ръководството на предприятието оказва решаващо въздействие върху корпоративната култура и дава тласък за промени сред работниците на поведенческо равнище.

В анализа си относно стратегическата рамка ЕК очертава и предизвикателства, свързани с краткосрочното прилагане на стратегическата рамка, които са в сила и по отношение на националното планиране, а именно: 1) ограниченията на ресурсите в държавите членки, респективно на предприятията и инфраструктурата по БЗР в национален план; 2) необходимостта от засилване на фокуса върху професионалните заболявания, демографските изменения, психосоциалните рискове и мускулно-скелетните увреждания; и 3) необходимостта от подпомагане както на инспекциите по труда, така и на предприятията с цел подобряване на техните стандарти за ЗБУТ.

Освен здравето и благосъстоянието има и силни икономически аргументи за постигането на високо равнище на защита на работниците. Всяка година свързаните с работата злополуки и заболявания струват на икономиката на ЕС над 3,3 % от БВП (около 460 милиарда евро през 2019 г.). Макар че цената на благосъстоянието, свързана с тези цифри, не подлежи на количествено определяне, добрата практика в сферата на ЗБУТ помага на предприятията да станат по-продуктивни, конкурентоспособни и устойчиви. Приблизителните оценки показват, че за всяко евро, инвестирано в ЗБУТ, възвръщаемостта за работодателя е около два пъти повече. Освен това благодарение на добрите условия на труд се намаляват разходите за здравеопазване и други тежести върху обществото. За разлика от това цената на неблагоприятните условия на труд е висока за лицата, предприятията и обществото. Следователно здравословните и безопасни условия на труд трябва да се разглеждат като важна корпоративна цел на предприятията, подобно на качеството, удовлетвореността на клиентите, производителността, растежа и печалбата. Безопасните и здравословни условия на труд за работниците могат да бъдат реализирани по по-ефективен начин, ако мерките за постигането им се превърнат в част от системата за управление на качеството.

Резултатите от изпълнението на годишните Национални програми по БЗР (НПБЗР) в изпълнение на Стратегията за безопасност и здраве при работа 2008-2012 г. и НПБЗР 2018-2020 г. показват силна подкрепа от страна на всички заинтересовани страни за продължаване на **стратегическия и програмен подход** на национално равнище, както и за необходимостта от преразглеждане на целите и приоритетите, за да се адаптира рамката на политиката към новите предизвикателства.

IV. СТРАТЕГИЧЕСКИ И ОПЕРАТИВНИ ЦЕЛИ НА НПБЗР 2022-2024 г.

С утвърждаването на новата Стратегическа рамка, Европейската комисията призовава държавите членки да актуализират и изготвят своите национални стратегии за ЗБУТ в сътрудничество със социалните партньори, за да гарантират прилагането на място на новите мерки. Предвидена е и среща на високо равнище относно ЗБУТ през 2023 г., която да даде възможност за отчитане на напредъка по тази амбициозна рамка, както и за оценка на адаптирането в светлината на бързо променящия се контекст.

В тази връзка и в съответствие с решение на Националния съвет по условия на труд, е създадена междуинституционална работна група за разработване на настоящата Националната програма по безопасност и здраве при работа 2022-2024 г.:

Визия: Подобряване на здравословните и безопасни условия на труд на всеки работещ и на всяко работно място.

Във връзка с националните предизвикателства и приоритети и идентифицираните ресурси, по програмата ще се реализират дейности в съответствие със следните стратегически и оперативни цели:

Стратегическа цел 1. Управление на промените в новия свят на труда, предизвикани от зелените, цифрови и демографски преходи

Стратегическата цел ще се реализира и отчита чрез показатели за изпълнение по следните оперативни цели:

Оперативна цел 1.1. Подобряване на законодателството в областта на БЗР

Общата правна рамка за БЗР, базирана на Рамковата директива и на специалните директиви към нея, обхващащи конкретни професионални рискове, е подходяща и ефективна и е напълно транспонирана в националното законодателство.

Приоритетни направления за **модернизиране на законодателството** следва да бъдат фокусирани върху:

- борбата с професионално-обусловения рак и опасните химикали чрез законодателни предложения, придружени с практически ръководства и с мерки за повишаване на информираността;
- с цел максимално улеснение на цифровия преход са предвидени и промени в нормативната уредба относно работата от разстояние; актуализация на изискванията относно провеждане и документиране на обученията и инструктажите по безопасност и здраве при работа, както и на правилата за осигуряване на БЗР при работа с видеодисплеи;
- актуализация на условията и реда за осигуряване на медицински контрол на работното място.

В тази връзка, на национално ниво чрез НПБЗР 2022-2024 г. са предвидени дейности за подобряване на законодателството, при спазване на следните условия: да не се нарушават принципите за минималните изисквания за осигуряване на БЗР; да не се намаляват съществуващите нива на защита; да не се увеличава административната тежест както за предприятията, така и за институциите с компетенции в областта на БЗР; да не се създават условия за нелоялна конкуренция. Мерките ще се реализират в сътрудничеството със социалните партньори за отмяна или актуализиране на неактуални правила и пренасочване на усилията към осигуряването на по-добра и по-широка защита на работното място.

Бързото развитие на информационните и комуникационни технологии в последно време във всички сфери на живота, ускорено от разразилата се COVID пандемия, неминуемо оказва влияние върху трудовите отношения и здравословните и безопасни условия на труд. Едно от предизвикателствата, породени от мащабното навлизане на новите форми на труд, най-вече работата от разстояние, е свързано с прехода към използване на ИКТ при такива организационни процеси в предприятията, които до момента са протичали присъствено. В тази връзка, с цел максимално да се улесни цифровият преход са предвидени изменения и допълнения в начина на провеждане и документиране на обученията и инструктажите по безопасност и здраве при работа. Към момента законодателството не предвижда провеждането на инструктажите и документирането на обученията и инструктажите чрез средствата на ИКТ. С разработването на проект на Наредба за изменение и допълнение на Наредба № РД-07-2 за условията и реда за провеждането на периодично обучение и инструктаж на работниците и служителите по правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд ще се даде възможност на работодателите и работниците и служителите, в т.ч. на не по-малко от 15% работещи от разстояние, да улеснят своята организационна дейност чрез използване на ИКТ при провеждане и документиране на обученията и инструктажите.

В Програмата са включени и мерки за защита от професионалните и здравни рискове, свързани с ускорената дигитализация на труда, и с новите и нетипични форми на труд.

Оперативна цел 1.2. Осигуряване на ефективен и ефикасен контрол по спазване на законодателството в областта на БЗР

Налагането и единното прилагане на законодателството е сред най-важните предизвикателства на политиката в областта на БЗР. Често фирмите и работниците научават за първи път за правилата в областта на БЗР едва при посещението на инспектора по труда. Това говори за пропуски в осведомеността, които трябва да се преодоляват по систематичен начин. Много е важно на **инспекцията по труда** да се гледа като на орган, който улеснява спазването на законодателството, а не като пречка за стопанската дейност. Инспекцията по труда също така изпълнява ключова роля при идентифициране и възпиране на недекларирания труд. Ето защо проверките, макар и винаги насочени най-вече към спазването на законодателството, оказват подкрепа на работодателите и за добро насочване към специфичните рискове, особено по отношение на нововъзникващите рискове и новите технологии.

През годините ИА ГИТ е постигнала високи показатели по отношение осъществяването на контролната си дейност. За следващия отчетен период стремежът на Инспекцията по труда е да задържи тези високи показатели на фона на настоящите предизвикателства – пандемията от COVID-19, цифровия, демографския и зеления преход, които оказват влияние както върху обектите на контрол, така и върху капацитета на самия контролен орган. В тази връзка са предвидени мерки за повишаване на административния капацитет на ИА ГИТ и за осъществяване на ефективна контролна дейност в: предприятия, извършващи дейност на строителни обекти; в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство; инспектиране на предприятия за спазване на противоепидемичните мерки срещу разпространението на COVID-19; инспектиране на

предприятията с рискови производства и дейности, подлежащи на периодичен контрол и т.н., като целта през отчетния период е да се запази съответния процент проверени предприятия, при запазване и на качеството и ефективността на инспекционната дейност. Като алтернативен метод за контрол, а в същото време и като начин за генериране на допълнителни данни и повишаване на осведомеността на работодателите и длъжностните лица, през отчетния период ИА ГИТ предвижда въвеждане на нови и гъвкави форми на инспектиране чрез събиране и обработване на информация от въпросници за самоконтрол. Очакваният резултат е постигане на по-ефективен и ефикасен контрол, както и събиране на повече и по-актуална информация от различни източници.

Оперативна цел 1.3. Информационно осигуряване на политиката по БЗР

Информационната обезпеченост на системата по БЗР е друг важен аспект за идентифициране и предвиждане на потенциалните отрицателни ефекти върху здравето и безопасността на работниците във връзка с нови или променящи значението си професионални рискове: експозицията на химични агенти; новите технологии; използваните нови продукти и процеси (наноматериалите); развитието на биотехнологиите и „зелените“ технологии; промените в организацията на работата в резултат на развитието на информационните технологии (гъвкавите и интерактивни работни процеси); новите нетипични договорни споразумения и модели на работа; стреса на работното място; ергономичните рискове, ефектите на пандемията върху работните места и др. Поради липса на допълнителни бюджетни средства, акцентът ще е върху предоставянето на актуална информация чрез действащите информационни системи на ИА ГИТ, НОИ и МЗ.

Стратегическа цел 2. Подобряване на превенцията на свързаните с работата заболявания и злополуки

Стратегическата цел ще се реализира и отчита чрез показатели за изпълнение по следните оперативни цели:

Оперативна цел 2.1. Повишаване на осведомеността и насърчаване превенцията на професионалните рискове

Във връзка с изпълнение на тази оперативна цел ИА ГИТ ще продължи да осигурява подкрепа на практики, насочени към борба със сивата икономика и недекларираната заетост в предприятията чрез използване на възможността, предвидена в чл. 114а, ал. 1 от КТ. В тази връзка е планирано провеждане на срещи със земеделски стопани и с работещи и кандидати за краткотрайна сезонна селскостопанска работа в съответните земеделски райони. Очакваният резултат от тези срещи е повишаване на осведомеността на земеделските производители и желаещите да работят за правата и задълженията им по специфичните изисквания на чл. 114а, ал. 1 от КТ, както и по отношение на осигуряване на ЗБУТ и превенция на професионалните рискове при сезонната селскостопанска работа. Целта е да се поддържа постигнатия до момента показател като се проведат не по-малко от 1400 такива срещи през 2022 г.

Освен това Инспекцията по труда предвижда повишаване на осведомеността чрез издаване на информационни материали за правата и задълженията на работниците и работодателите в България. Информационните материали, които ще се разработват и разпространяват на български и английски език, разясняват правата и задълженията на работниците и работодателите в България по трудови правоотношения и ЗБУТ. Планирано е да бъдат издадени 8 видео материали и 10 брошури и ръководства през 2022 г.

И през новия отчетен период ще продължат усилията за насърчаване превенцията на професионалните рискове чрез стимулиране на работодателите да подобряват условията на труд в предприятията, в това число в микро, малките и средни предприятия.

В тази връзка Фонд „Условия на труд“ ще съфинансира дейности за модернизиране на работното оборудване и технологиите и за управление на професионалните рискове в предприятията. Очакваният резултат е да се увеличи броя на предприятията с подобрени условия на труд, като броят им от 49 в началото на отчетане достигне до 135 в края на 2024 г. Ще продължи и финансирането на програми за осигуряване на здравно наблюдение в рискови сектори на икономиката.

Ще бъдат проведени и редица дейности за подобряване на осведомеността и координацията между контролните органи в областта на трудовото и законодателството и защитата от опасни химични вещества. Програмата включва и редица други мероприятия, свързани с изготвяне и разпространение на анализи и информационни материали и провеждане на обучения по ключови проблеми в областта на БЗР, включително и на секторно ниво – транспорт, образование.

Статистиката показва, че мускулно-скелетните увреждания са една от основните тревоги на работниците и служителите, а психосоциалните рискове, свързани с работата се утвърждават като все по-нарастващ проблем. Отчитайки и застаряването на работната сила, има опасност, влошената работна среда да стане пречка за постигане на по-висока заетост и икономически растеж. Ето защо чрез цялостен подход за превенция на професионалните рискове е необходимо да бъдат мотивирани работниците и работодателите за огромните предимства на безопасната работна среда и на ефективните мерки за укрепване на здравето на работещите. Демографските промени изискват навременна реакция и ефективни действия, както от държавните институции, така от социалните партньори и всички заинтересовани страни. В Програмата по БЗР са предвидени съвместни дейности за насърчаването на активното стареене и за адаптиране на работната среда към специфичните възрастови потребности, позволяващи на по-възрастните работници да продължат професионалната си кариера по безопасен и здравословен начин. Предвидено е разработване на насоки и информиране относно превенцията на мускулно-скелетните увреждания, свързани с работата, както и за управление на рисковете, свързани със застаряването на работната сила и др. В допълнение към това са необходими мерки за осигуряване на подходящо медицинско наблюдение, реинтеграция и рехабилитация, които да позволяват по-бързото връщане на работа след злополука или заболяване, за да се избегне изключването на работници от пазара на труда за продължителен период от време. Със Закона за здравословни и безопасни условия на труд е осигурена възможност за реализиране на програми за диагностика на професионалните болести. Развитието на програмите за диагностика на професионалните болести е необходима мярка за превенция на здравните рискове чрез повишаване на ефективността от медицинското наблюдение. Успешното удължаване на професионалния живот зависи в голяма степен от съответното адаптиране на работните места и организацията на работа, включително на работното време, достъпността на работното място и консултациите на работното място. Освен това следва да се развива пригодността за заетост през целия живот с оглед променящите се с възрастта възможности на работниците.

Ще бъдат проведени и информационни кампании в областта на мускулно-скелетните увреждания, свързани с работата и въздействието на новите ИКТ върху здравето и безопасността на работещите.

Оперативна цел 2.2. Разширяване ролята на социалния диалог за осигуряване на по-добра защита от рисковете на работното място

Безспорно е огромното значение на социалния диалог при провеждане на политиките в областта на труда. До момента е установена стабилна добра практика, но стремежът на ниво ЕС и на национално ниво е диалогът непрекъснато да се подобрява.

Предвидените дейности са насочени към развитие на отрасловия/браншовия социален диалог в областта на осигуряване на ЗБУТ чрез периодично обсъждане в съответните съвети по условия на труд. Друго направление е разширяването на обхвата на

колективното трудово договаряне с включване на клаузи по отношение на осигуряването на БЗР.

Оперативна цел 2.3. Повишаване на готовността за справяне с евентуални бъдещи здравни кризи

Не на последно място е поддържането и подобряването **на готовността за посрещане на бъдещи здравни кризи**. Научените от пандемията уроци и подобреното взаимодействие между институциите ще подпомогнат ефективността на прилаганите мерки. Увеличаването на ролята на социалния диалог в този процес също ще съдейства както за обмяната на добри практики за превенция и опазване на здравето на работещите, така и за осигуряване на добър баланс с оглед запазване и на „икономическото здраве“ на предприятията и засегнатите браншове.

Предвидените мерки включват както повишаване ефективността на контролната дейност и координацията между контролните органи, така и дейности за информиране и обучение на работници и служители, включително и на секторно ниво – здравеопазване, образование. Очакваният резултат е повишена информираност и мотивация на работодателите за прилагане на мерки за намаляване и предотвратяване разпространението на COVID-19.

В рамките на определените стратегически и оперативни цели, чрез НПБЗР 2022-2024 г. ще се реализират дейностите, предвидени в т. V. За всяка от мерките са определени измерими индикатори за отчитане на изпълнението на стратегическите и оперативни цели.

Финансовото обезпечаване на програмата ще е за сметка на бюджета на заинтересованите ведомства и организации; бюджета по Проект BG05M9OP001-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“; бюджета по Проект DFPO-1.002-0002-C01 „Сътрудничество за достойни условия на труд“, финансиран от Фонда за двустранни отношения към Финансов механизъм на Европейското икономическо пространство и Норвежки финансов механизъм 2014-2021 и на Фонд „Условия на труд“. Не са предвидени допълнителни разходи от държавния бюджет за реализиране на програмата.

V. ДЕЙНОСТИ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ И ОПЕРАТИВНИТЕ ЦЕЛИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПРОГРАМА ЗА БЕЗОПАСНОСТ И ЗДРАВЕ ПРИ РАБОТА 2022 - 2024 ГОДИНА

№	Дейност	Описание на дейността	Отговорни институции/ Участници	Срок на изпълнение	Очакван резултат	Индикатори за изпълнение			Необходими средства в лв./ Източник на финансиране
						Описание на индикатора	Текуща стойност ¹³	Целева стойност	
Стратегическа цел 1. Управление на промените в новия свят на труда, предизвикани от зелените, цифрови и демографски преходи									
Оперативна цел 1.1. Подобряване на законодателството в областта на БЗР									
1.	Хармонизиране на граничните стойности на професионална експозиция (ГСЕ) на химични агенти и на канцерогени/мутагени/репротоксини на работното място, в съответствие с измененията на директивите за опазване на здравето и безопасността на работниците от рискове, свързани с експозиция на химични агенти и експозиция на канцерогени/мута-	Разработване на проекти на Наредби за изменение и допълнение на: - Наредба № 13 за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на химични агенти при работа; - Наредба № 10 за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на канцерогени и мутагени при	МЗ, МТСП	В съответствие със сроковете, предвидени в директивите на ЕС	Подобрена защита на работещите от рискове, свързани с експозицията на химични агенти и на канцерогени/мутагени/репротоксини при работа	- Брой издадени нормативни актове; - Брой определени ГСЕ на химични агенти; - Брой нови ГСЕ на канцерогени/мутагени/репротоксини	0 555 25	2 580 30	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции

¹³ Данните са за 2020 г.

	гени/репротоксини	работа							
2.	Хармонизиране на националното законодателство за БЗР в съответствие с измененията на директивата относно защитата на работещите от рискове, свързани с експозиция на азбест при работа	Разработване на проект на Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 9 от 4 август 2006 г. за защита на работещите от рискове, свързани с експозиция на азбест при работа	МЗ, МТСП	В съответствие със сроковете, предвидени в директивите на ЕС	Подобрена защита на работещите от рискове, свързани с експозицията на азбест при работа	- Брой издадени нови нормативни актове - Въведена нова ГСЕ	0 0,1 f/cm ³	1 Нова хармонизирана ГСЕ	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
3.	Хармонизиране на националното законодателство за БЗР в съответствие с измененията на директивата относно минималните изисквания за безопасност и здраве на работното място	Сравнителен анализ на националното законодателство с промените в директивата относно минималните изисквания за безопасност и здраве на работното място	МТСП, МЗ,	2024	Съответствие на националното законодателство с правото на ЕС	Изготвен анализ	0	1	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
4.	Хармонизиране на националното законодателство за БЗР в съответствие с измененията на директивата относно минималните изисквания за безопасност и здраве	Сравнителен анализ на националното законодателство с промените в директивата относно минималните изисквания за	МТСП, МЗ,	2024	Съответствие на националното законодателство с правото на ЕС	Изготвен анализ	0	1	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции

	при работа с екранно оборудване	безопасност и здраве при работа с екранно оборудване							
5.	Оптимизиране на възможностите за провеждане и документиране на инструктажите по БЗР в контекста на цифровия преход	Разработване на проект на Наредба за изменение и допълнение на Наредба № РД-07-2 за условията и реда за провеждането на периодично обучение и инструктаж на работниците и служителите по правилата за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд	МТСП, социални партньори	м. юни 2023	Регламентирани възможностите за провеждане и документиране на инструктажите по БЗР чрез информационните и комуникационни технологии	Брой издадени нормативни актове	0	1	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
6.	Усъвършенстване на нормативната уредба относно работата от разстояние	Промяна в нормативната уредба	МТСП, социални партньори	2023-2024	Гарантиране на правата на страните по трудово правоотношение, в т. ч. във връзка с условията на труд при работа от разстояние, в съответствие с Европейските стандарти	Брой издадени нормативни актове	0	1	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
7.	Усъвършенстване на	Разработване на	МЗ	2022	Подобрено	Брой издадени	0	1	В рамките на

	системата за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците и служителите	проект на Наредба за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците и служителите	МТСП социални партньори		медицинско наблюдение и превенция на заболяванията, свързани с условията на труд	нормативни актове			утвърдените бюджети на съответните институции
Оперативна цел 1.2. Осигуряване на ефективен и ефикасен контрол по спазване на законодателството в областта на БЗР									
8.	Укрепване на административния капацитет на ИА ГИТ	Въвеждане на Общата рамка за оценка (CAF) в ИА ГИТ	ИА ГИТ	2022	Подобрена ефективност и ефикасност на работата	Практически въведен инструмент за организационно съвършенство	0	1	В рамките на утвърдения бюджет на ИА ГИТ
		Провеждане на вътрешно-ведомствени обучения на инспекторите по актуални въпроси за БЗР	ИА ГИТ	2022 - 2024	Повишена информираност и компетентност, споделяне на добри практики	Брой проведени обучения на инспектори	14	42	В рамките на утвърдения бюджет на ИА ГИТ
9.	Осъществяване на ефективна контролна дейност	Засилен контрол в сектор строителство	ИА ГИТ	2022 - 2024	Защита на работниците, извършващи строителни дейности	% проверки от общия брой проверки	15	15	В рамките на утвърдения бюджет на ИА ГИТ
		Засилен контрол в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство	ИА ГИТ	2022 - 2024	Защита на работниците в икономическа дейност растениевъдство и животновъдство, в т.ч. извършващи краткотрайна сезонна	% проверки от общия брой проверки	10	10	В рамките на утвърдения бюджет на ИА ГИТ

					селскостопанска работа				
		Инспектиране на предприятията с рискови производства и дейности, подлежащи на периодичен контрол	ИА ГИТ	2022 - 2024	Превенция по БЗР в рискови производства и дейности	Брой извършени проверки	1200	1200	В рамките на утвърдения бюджет на ИА ГИТ
		Инспектиране на трудовите отношения във връзка с недекларираната заетост и осигуряване на ЗБУТ	ИА ГИТ	2022 - 2024	Защита на трудовите права на работещите и осигуряване на БЗР	% проверки от общия брой проверки	49	49	В рамките на утвърдения бюджет на ИА ГИТ
10.	Прилагане на нови и гъвкави форми на инспектиране	Инспектиране чрез въпросници за самоконтрол	ИА ГИТ	2022 – 2024	Повишаване на ефективността и качеството на контрола	Проведени кампании чрез въпросници за самоконтрол	0	2	В рамките на утвърдения бюджет на ИА ГИТ
11.	Подобряване на взаимодействието между синдикалните организации и ИА ГИТ за осъществяване на ефективна контролна дейност	Повишаване активността на синдикатите във връзка със сигналните им функции при установяване на нарушения на трудовото законодателство и изискванията за осигуряване на ЗБУТ	Социални партньори, ИА ГИТ	2022-2024	Защита на трудовите права на работниците и осигуряване на БЗР	% реализирани проверки по сигнали на синдикатите	100	100	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции

12.	Разследване на аварии	Сформиране на експертни групи за разследване на злополуки, инциденти и големи аварии Изясняване на причините за възникването им и предотвратяване на бъдещи такива	МВР-ПБЗН, ИА ГИТ, МОСВ/РИОСВ, МО, работодателя тели	2022-2024	Смекчаване на потенциалните последици от големи аварии и инциденти	% стартирали процеси по разследване на възникналите големи аварии	0	100%	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
13.	Съвместно участие на инспектори в национални кампании за контрол и (пилотни) проекти, вкл. на Европейската агенция по химикали (ЕСНА)	Проучване и прилагане на добри практики за извършване на ефективен контрол на опасни химични вещества и смеси в работна среда	РИОСВ, ИА ГИТ, РЗИ	2022-2024 Съгласно утвърдените национални планове за контрол и (пилотни) проекти, вкл. на ЕСНА	Хармонизиране на дейностите по прилагане на изискванията, свързани с безопасното производство и/или употреба на опасни химични вещества и смеси и повишаване ефективността на контрола.	Брой реализирани национални кампании за контрол и (пилотни) проекти, вкл. на ЕСНА	0	1	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
14.	Провеждане на контролни проверки по спазване на законодателството във филиалите/лабораториите към ИАОС	Провеждане на контролни проверки в лабораториите	Отговорник по БЗР към ИАОС, Експерти от СТМ	Ежегодно	Контрол на дейностите по прилагане на изискванията, свързани с безопасното производство и/или употреба на опасни химични вещества и смеси	Брой извършени проверки Изготвен доклад относно резултатите от проверките	1 1	3 3	Бюджет на МОСВ/ИАОС
		Разработване и	Отговорни	Ежегодно	Осигуряване на	Разработен план	1	3	В рамките на

		приемане на план за действие и контрол по спазване на законодателството в областта на БЗР на работните места	к по БЗР на ИАОС, Експерти от СТМ		ефективна защита на работещите в ИАОС	за действие			утвърдения бюджет
15.	Извършване на постоянен контрол по спазване на законодателството в областта на безопасност и здраве при работа в Държавен авиационен оператор	Изготвяне на последващи документи, отразяващи резултатите от извършените проверки и утвърждаването им от ръководителя на структурата	Държавен авиационен оператор	2022-2024 г.	Осигуряване на ефективен и ефикасен контрол по спазване на законодателството в областта на БЗР; Намаляване на професионалния риск свързан с БЗР	Брой проверки	0	3	До 5000 лв. от бюджета на Държавния авиационен оператор
						Брой злополуки	0	0	
16.	Осъществяване на ефективна контролна дейност. Обучение и контрол на знанията по ЗБУТ в ДП НКЖИ	Насочване на контрола към рискови дейности, подлежащи на периодичен контрол; Проучване и прилагане на добри практики за извършване на ефективен контрол	ДП НКЖИ	2022-2024 г.	Превенция по ЗБУТ в рискови дейности; Повишаване и поддържане на придобити специфични знания и умения	Брой проведени проверки;	0	1	В рамките на утвърдения бюджет
						Брой проведени обучения	0	1	
Оперативна цел 1.3. Информационно осигуряване на политиката по БЗР									
17.	Обработка и систематизиране на статистическата и оперативната	Информация през 2022 година: Статистическа информация за	НОИ	18 месеца след края на референтния период;	Статистическа и оперативна информация, публикувана на	Брой информационни материали - налична	6	18	В рамките на утвърдения бюджет на НОИ

	информация за трудовите злополуки и професионалните болести	<p>трудовете злополуки за съответната отчетна година от 2020 г.;</p> <p>Статистическа информация за професионалните болести за съответната отчетна година от 2020 г.;</p> <p>Годишна оперативна информация за трудовите злополуки за съответната година от 2021 г.;</p> <p>Оперативна информация за трудовите злополуки за всяко тримесечие на съответната година от 2022 г.</p>		15 дни след края на референтния период	интернет страницата на НОИ	актуална статистическа информация за съответната референтна година			
18.	Обработка и публикуване на информация за временната неработоспособност	Обработка и публикуване на информация за временната неработоспособност за съответната година	НОИ	Тримесечна и годишна информация	Актуална информация за временната неработоспособност за референтната година	Публикувана информация за временната неработоспособност	4	12	В рамките на утвърдения бюджет на НОИ

19.	Разпространение на информационни материали по ЗБУТ, ръководства за добри практики, инструменти за оценка на риска и др. в сектор „Образование“	Осигуряване на достъп до информация по ЗБУТ чрез поддържане на вътрешна информационна система	Администрация на МОН, РУО на МОН и училища	2022-2024	Информирание на служителите	Брой публикувани материали по ЗБУТ чрез вътрешната електронна страница на МОН; Брой предоставени информационни материали в електронен формат	0 0	3 3	В рамките на утвърдения бюджет на МОН
20.	Поддържане на информационно осигуряване по спазване на законодателството в областта БЗР	Осигуряване на постоянен достъп на служителите до регламентиращите документи касаещи политиката по БЗР	Държавен авиационен оператор	постоянен	Подобряване на информационното осигуряване за идентифициране на професионални рискове свързани с БЗР	% от работещите	0	100	В рамките на утвърдения бюджет на Държавния авиационен оператор
21.	Повишаване на информираността за управление на професионалните рискове за възрастни работещи	Разработване на ръководство за управление на БЗР при отчитане на нуждите на възрастните работещи с оглед продължаване на професионалната им кариера	Социални партньори ФУТ	2023 -2024	Подобряване на информационното осигуряване за идентифициране потребностите и препоръки по отношение на уязвими групи работещи	Разработено ръководство	0	1	В рамките на утвърдения бюджет на ФУТ

Стратегическа цел 2. Подобряване на превенцията на свързаните с работата заболявания и злополуки

Оперативна цел 2.1. Повишаване на осведомеността и насърчаване превенцията на професионалните рискове									
22.	Подкрепа на практики, насочени към борба със сивата икономика и недекларираната заетост в предприятията чрез използване на възможността предвидена в чл. 114а, ал. 1 от КТ	Провеждане на срещи със земеделски стопани и с работещи и кандидати за краткотрайна сезонна селскостопанска работа при тях	ИА ГИТ	2022	Повишаване информираността на заинтересованите лица	Брой проведени срещи	1400	Не по-малко от 1400	В рамките на бюджета по Проект BG05M9OP0 01-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ”
23.	Повишаване на осведомеността чрез информационни материали за правата и задълженията на работниците и работодателите в България	Разработване и разпространение на информационни материали и видеа на български и английски език за правата и задълженията на работниците и работодателите в България	ИА ГИТ	2022	Повишаване информираността на заинтересованите лица	Брой разработени видеа, брошури и ръководства	0	8 видео материали; 10 брошури ръководства	В рамките на бюджета по Проект DFPO-1.002-0002-C01 „Сътрудничество за достойни условия на труд“, финансиран от Фонда за двустранни отношения към ФМ на ЕИП и НФМ 2014-2021
24.	Разработване на насоки относно превенцията на мускулно-скелетните увреждания, свързани с работата	Разработване на ръководство за ранно идентифициране на мускулно-скелетни	ФУТ, социални партньори	2023	Повишаване информираността на заинтересованите лица	Публикувано ръководство	0	1	ФУТ

		увреждания при работа							
25.	Подобряване на информираността относно мускулно-скелетните увреждания, свързани с работата	Провеждане на национални мероприятия в рамките на кампанията на ЕАБЗР 2020-2022 г. „Здравословни работни места – облекчете товара!“	МТСП/МЗ социални партньори	2022	Популяризиране на добри практики по осигуряване на БЗР във връзка с основната тема на кампанията; Представяне на информация за специфични рискове и превенция на свързаните с работата мускулно-скелетни увреждания	Проведени национални мероприятия (конференции, семинари); Разпространени информационни материали	0 0	6 500	Предоставена логистична подкрепа от ЕАБЗР по схема FAST, ФУТ
26.	Подобряване на информираността относно рисковете по БЗР в контекста на дигитализацията	Провеждане на национални мероприятия в рамките на кампанията на ЕАБЗР 2020-2021 г. „Здраве и безопасност при работа в цифровата ера“	МТСП/МЗ социални партньори	2023 -2024	Популяризиране на добри практики по осигуряване на БЗР във връзка с основната тема на кампанията, представяне на информация за специфични рискове свързани с ИТ	Проведени национални мероприятия (конференции, семинари); Разпространени информационни материали	0 0	12 1000	Предоставена логистична подкрепа от ЕАБЗР по схема FAST, ФУТ
27.	Насърчаване на работодателите за подобряване на условията на труд в предприятията, в това	Дейности за модернизиране на работното оборудване и технологиите и	Фонд „Условия на труд“/ Работодатели	2022-2024	Реализиране на проекти за подобряване на работната среда в предприятия	Брой предприятия с подобрени условия на труд	49	135	Съфинансирани от Фонд „Условия на труд

	число в микро, малки и средни предприятия	управление на професионалните рискове в предприятията							
28.	Поддържане и усъвършенстване на вътрешна нормативна уредба по БЗР в системата на МОН и МТС	Идентифициране, оценка, измерване, докладването и степенуването по важност на всички рискове, свързани с изпълнението на основните дейности; Анализ на базата на оценка на професионалния риск на работните места за изпълнението на изискванията на законодателството по БЗР	МОН и регионалните управления на образованието (РУО на МОН) Държавен авиационен оператор	2022-2024 Постоянен 2024	Ефективно функциониране на устойчива система за управление на ЗБУТ; Подобряване на управлението на БЗР в областта на въздушния транспорт	Политика по БЗР на МОН; Правила по осигуряване на ЗБУТ в МОН; Система за управление на ЗБУТ на МОН; Извършена оценка на професионалния риск, съвместно със СТМ	0 0 0 0	1 1 1 1	В рамките на утвърдения бюджет на МОН; До 3000 лв. от бюджета на Държавния авиационен оператор
29.	Повишаване на осведомеността относно тежестта на свързаните с труда заболявания и увреждания и превенция на професионалните рискове.	Разработване на информационни материали относно тежестта на свързаните с труда заболявания и увреждания и препоръки за превенция на професионалните рискове.	НЦОЗА, МЗ	2022-2024	Повишена осведоменост относно тежестта на свързаните с труда заболявания и увреждания и превенция на професионалните рискове.	Брой информационни материали; Брой организирани уебинари	0 0	6 2	В рамките на утвърдения бюджет на НЦОЗА, МЗ

		Провеждане на кампании за популяризиране на тежестта на свързаните с труда заболявания и увреждания.							
30.	Повишаване на компетентността на мениджърите и работещите за разширяване на социалния диалог при прилагане на законодателството по БЗР	Провеждане на обучения по безопасност и здраве при работа за представители на: КУТ/ГУТ, представители на организациите на социалните партньори	Фонд „Условия на труд”/ Социални партньори	2022-2024	Повишаване на информираността на социалните партньори на ниво предприятие за ефективно прилагане на законодателството по БЗР	Брой обучени лица; Брой обучения; Брой учебни материали	5000 140 7	16 500 310 19	В рамките на утвърдения бюджет на ФУТ
31.	Провеждане на обучителни семинари в областта на опасните химични вещества (ОХВ) за индустрията и за контролните органи на централно и регионално ниво.	Изясняване на задълженията на фирмите - производители и потребители по веригата на доставки на ОХВ относно изпълнение на изискванията на законодателството по БЗР и Регламентите	МОСВ/ МЗ, РИОСВ, ИА ГИТ, РЗИ, социални партньори.	2022-2024	Повишена информираност и компетентност, споделяне на добри практики за безопасното управление на химикалите.	Брой проведени обучителни семинари	0	3	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции.

		REACH ¹⁴ и CLP ¹⁵							
		Провеждане на анкети и обучения с работещите в регионалните лаборатории, вкл. в ИАОС	Регионални лаборатории, Експерти от СТМ	Юли 2022	Установяване на професионални рискове и ранни признаци на заболявания	Брой обучения	0	1	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
32.	Повишаване на осведомеността и насърчаване превенцията на професионалните рискове в Държавен авиационен оператор	Изготвяне на необходимите информационни материали насърчаващи към БЗР	Държавен авиационен оператор	2024	Повишаване компетентност на служителите в областта на БЗР и насоченост на инструктажите по БЗР към съответните целеви групи	Изготвени материали	0	1	В рамките на утвърдения бюджет на Държавния авиационен оператор.
33.	Подобряване на осведомеността и компетентността на работещите за осигуряване на ЗБУТ с цел превенция на професионалните рискове в ДП НКЖИ	Разработване на учебителни материали; организиране и провеждане на тематични курсове	ДП НКЖИ	2022-2024	Повишена компетентност на работещите в областта на осигуряването на ЗБУТ Изпълнение на нормативни изисквания	Брой учебителни материали; Брой проведени обучения	0 0	1 1	В рамките на утвърдения бюджет
		Изготвяне и разпространение на информационни материали в областта на железопътния транспорт;	МТС Социални партньори ДП НКЖИ	2022-2024	Разработване на материали гарантиращи ефективност при провеждане на ежедневен инструктаж	Брой изготвени материали	0	1	В рамките на бюджета на ДП НКЖИ

¹⁴ Регламент (ЕО) № 1907/2006 относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали

¹⁵ Регламент (ЕО) № 1272/2008 за класифицирането, етикетирването и опаковането на вещества и смеси

		Актуализиране на сборници с правила и инструкции по БЗР в дейности на железопътната инфраструктура							
34.	Повишаване на компетентността на работодателите и работещите за управление на психосоциалните рискове (ПСР) в държавната администрация	Провеждане на изследване и анализ на психосоциалните рискове при изпълнение на държавната служба	Социални партньори/ Фонд „Условия на труд”	2023-2024	Изследване и анализ, разработване на модели за преодоляване на ПСР	Брой проведени изследвания и анкети; Изготвен анализ	0 0	1 1	В рамките на бюджета на ФУТ
35.	Повишаване на компетентността на работодателите и работещите относно оценката на риска и специфични решения за превенция при хора с диагноза „Хора с нисък ръст“	Изследване и анализ на специфичните рискове за безопасността и здравето произтичащи от ниският ръст и структура на мускулно-скелетната система при определена група хора	Социални партньори/ Фонд „Условия на труд”	2023-2024	Изследване и анализ, разработване на модел на оценка на риска и възможности за превенция за хора с нисък ръст	Брой проведени изследвания и анкети; Изготвен анализ; Разработен модел за ОР при хора с нисък ръст	0 0 0	1 1 1	В рамките на утвърдения бюджет на ФУТ; В рамките на утвърдения бюджет на СП; В рамките на утвърдения бюджет на Организацията на малките хора
36.	Осигуряване на здравно наблюдение в рисковите сектори от	Диагностика на професионалните болести	Фонд „Условия на	2023-2024	Ранно установяване и/или клинично	Брой работници и служители, обхванати от	2500	2550 годишно	В рамките на утвърдения бюджет на

	икономиката		труд“/МЗ		уточняване на диагнозата при заболявания със съмнение за професионален характер	медицинско наблюдение		Не по-малко от общо 8000 до 2024 г.	ФУТ
37.	Рехабилитация и реинтеграция на работещите и пострадалите при трудови злополуки или професионални болести	Рехабилитация на осигурени лица, включително и тези с временно или трайно намалена работоспособност поради трудови злополуки или професионални болести	НОИ	2022-2024	Подобряване на професионалния и здравен статус на работещите	Брой работещи, преминали рехабилитация	0	37 000 средно годишно 111 000 общо	В рамките на утвърдения бюджет на НОИ
Оперативна цел 2.2. Разширяване ролята на социалния диалог за осигуряване на по-добра защита от рисковете на работното място									
38.	Развитие на отрасловия/ браншовия социален диалог в областта на осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд	Периодично обсъждане в отраслови/ браншови съвети по условия на труд на проверки, анализи, доклади, отчети и препоръки по БЗР	Социални партньори/ отраслови/ браншови съвети	2022-2024	Постоянно наблюдение на състоянието на условията на труд и коригиращи въздействия	Проведени заседания на отраслови/ браншови съвети по условия на труд	10 през 2021 г.	40 за целия период	В рамките на утвърдените бюджети на организациите

39.	Усъвършенстване ролята на колективното договаряне по отрасли/браншове, с цел подобряване на БЗР	Включване в колективните договори на отраслово и браншово ниво на клаузи, свързани със ЗБУТ, както и обсъждане и подписване на допълнителни споразумения	Социални партньори/ отрасли/ браншови съвети	2022-2024	Разширяване на обхвата на колективното договаряне по отношение на БЗР с цел по-добро прилагане на мерките по ЗБУТ	Подписани колективни трудови договори, съдържащи клаузи, свързани с БЗР	1423 КТД към 29.04.2022 г.	100% от действащите КТД	В рамките на утвърдените бюджети на организациите
Оперативна цел 2.3. Повишаване на готовността за справяне с евентуални бъдещи здравни кризи									
40.	Ограничаване на риска от разпространение на зарази, вкл. на работното място	Повишаване ефективността на контролната дейност	Всички контролни органи	2022-2024	Подобряване спазването на противоепидемичните мерки	% от общия брой проверки	средно 50 % през 2020 и 2021 г.	до 50 % в зависимост от епидемиологичната обстановка в страната	В рамките на утвърдените бюджети на съответните институции
41.	Препоръки за укрепване здравето и работоспособността на здравните работници за справяне с евентуални бъдещи здравни кризи.	Разработване на препоръки за оптимизиране на организацията на труда на здравните работници в условията на пандемия и други предизвикателства за опазване на общественото здраве	НЦОЗА, МЗ	2022-2024	Повишена осведоменост относно рисковете, свързани с организацията на труда на здравните работници и мерките за повишаване готовността им за справяне при евентуални	Брой разпространени препоръки; Брой проведени кампании	0 0	1 1	В рамките на утвърдените бюджети на НЦОЗА, МЗ

					здравни кризи				
42.	Разработване на планове и програми за справяне с евентуални бъдещи здравни кризи в сектор „Образование“	Оценка на риска и превантивни мерки, които работодателят да предприема за преодоляване на рисковете за здравето на работниците в случай на здравна криза	Администрация на МОН, РУО на МОН и училища	2022-2024	Ограничаване на рисковите фактори за здравето на служителите	План за действие на МОН в случай на коронавирусна инфекция covid-19 на работното място и за осигуряване на непрекъснатост на дейността в условията на заразен служител и при карантина	1	1	В рамките на утвърдения бюджет на МОН
		Организация и провеждане на обучение/инструктаж	Администрация на МОН, РУО на МОН и училища	постоянен при обявена епидемична обстановка	Информирание на работещите в сектор „Образование“ за организационни и технически мерки за ограничаване на разпространението на инфекция, причинена от SARS-COV-2	Брой проведени обучения и инструктажи/лица	няма данни	В зависимост от епидемичната обстановка	В рамките на утвърдения бюджет на МОН

Списък на използваните съкращения

БДС	-	Брутна добавена стойност
БВП	-	Брутен вътрешен продукт
БЗР	-	Безопасност и здраве при работа
ГДПБЗН	-	Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“
ГСЕ	-	Гранична стойност на (професионална) експозиция
ДАМТН	-	Държавна агенция за метрологичен и технически надзор
ДНСК	-	Дирекция за национален строителен контрол
ДП НКЖИ	-	Държавно предприятие „Национална компания железопътна инфраструктура“
ЕАБЗР	-	Европейска агенция по безопасност и здраве при работа
ЕК	-	Европейска комисия
ЕС	-	Европейски съюз
ЗБУТ	-	Здравословни и безопасни условия на труд
ЗЗБУТ	-	Закон за здравословни и безопасни условия на труд
ИА ГИТ	-	Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“
ИАОС	-	Изпълнителната агенция по околна среда
ИКТ	-	Информационни и комуникационни технологии
КСО	-	Кодекс за социално осигуряване
КТ	-	Кодекс на труда
КТД	-	Колективен трудов договор
КУТ/ГУТ	-	Комитети/групи по условия на труд
МВР	-	Министерство на вътрешните работи
МЗ	-	Министерство на здравеопазването
МИИ	-	Министерство на икономиката и индустрията
МОН	-	Министерство на образованието и науката
МОСВ	-	Министерство на околната среда и водите
МСП	-	Малки и средни предприятия
МТСП	-	Министерство на труда и социалната политика
МТС	-	Министерство на транспорта и съобщенията
МФ	-	Министерство на финансите
НОИ	-	Национален осигурителен институт
НПБЗР	-	Национална програма по безопасност и здраве при работа
НСИ	-	Национален статистически институт
НФ	-	Национална федерация
НЦОЗА	-	Национален център по обществено здраве и анализи
НЦРРЗ	-	Национален център по радиобиология и радиационна защита
ООН	-	Организацията на обединените нации
ОР	-	Оценка на риска
ОХВ	-	Опасни химични вещества
ПАМ	-	Принудителни административни мерки
ПБ	-	Професионални болести
ПБЗ	-	План за безопасност и здраве
ПБЗН	-	Пожарна безопасност и защита на населението
РЗИ	-	Регионална здравна инспекция
РИОСВ	-	Регионална инспекция по околната среда и водите
РУО	-	Регионално управление на образованието
СП	-	Социални партньори
СТМ	-	Служба по трудова медицина
ФУТ	-	Фонд „Условия на труд“
CLP	-	Регламент (ЕО) № 1272/2008 за класифицирането, етикетирването и опаковането на вещества и смеси
REACH	-	Регламент (ЕО) № 1907/2006 относно регистрацията, оценката, разрешаването и ограничаването на химикали